

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η εργασία υποβάλλεται για την μερική κάλυψη των απαιτήσεων με
στόχο την απόκτηση του διπλώματος

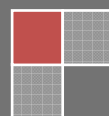
**Μ.Π.Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ**

Από
Το Πανεπιστήμιο Πειραιά

ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ – ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2008-2009

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	10
1.1 Η έννοια της στρατηγικής	10
1.2 Οι αρχές της στρατηγικής	11
1.3 Πολιτική και στρατηγική	13
1.4 Σύγχρονες επιχειρησιακές στρατηγικές.....	15
1.5 Ομοιότητες πολιτικής και επιχειρησιακής στρατηγικής.....	17
2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ	20
2.1 Ο ορισμός της πολιτικής	20
2.2 Η εξωτερική πολιτική	21
2.3 Η επίδραση του πολιτικού συστήματος στις επιχειρήσεις.....	22
3 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	25
3.1 Οι θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου.....	25
3.2 Τα υπέρ και τα κατά του διεθνούς εμπορίου.....	30
3.2.1 Τα οφέλη	30
3.2.2 Οι αδυναμίες.....	32
3.3 Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου.....	33
3.4 Το ισοζύγιο πληρωμών	35
3.5 Οι παγκόσμιοι συσχετισμοί δυνάμεων.....	36
3.5.1 Η Διεθνής Τράπεζα	36
3.5.2 Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.....	37
3.5.3 Η Ευρωπαϊκή Ένωση	38
3.5.4 Η Βορειοαμερικανική Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (NAFTA)	40
3.5.5 Λοιπές γεωγραφικές ενώσεις κρατών	41
3.5.6 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD).....	42
3.5.7 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου	42

4. Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων.....	45
4.1 Εμφάνιση και εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων	45
4.2 Κίνητρα διεθνοποίησης των επιχειρήσεων	48
4.2.1 Η θεωρία του κύκλου προϊόντος.....	48
4.2.2 Η εκλεκτική θεωρία.....	51
4.2.3 Η θεωρία του στρατηγικού μάντζμεντ	51
4.2.4 Επιμέρους θεωρίες	53
4.3 Στρατηγικές πολυεθνικών επιχειρήσεων.....	54
4.3.1 Η διεθνής στρατηγική (international strategy)	55
4.3.2 Η πολυεγχώρια στρατηγική (multidomestic strategy).....	56
4.3.3 Η παγκοσμιοποιημένη στρατηγική (global strategy)	57
4.3.4 Η διεθνική στρατηγική (transnational strategy)	57
4.4 Τρόποι εισόδου σε νέες αγορές.....	58
4.4.1 Έμμεσες εξαγωγές (indirect exporting).....	58
4.4.2 Άμεσες εξαγωγές (direct exporting).....	58
4.4.3 Συνεκμεταλλεύσεις και άλλα ιδιοκτησιακά καθεστάτα.....	59
4.4.4 Στρατηγικοί επενδυτές (strategic alliances)	59
5. Η ανάδειξη των ελληνικών διεθνοποιημένων επιχειρήσεων	60
5.1 Η εξάπλωση των ελληνικών επιχειρήσεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη	60
5.1.2 Αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.....	62
5.1.3 Καινοτομικός προσανατολισμός.....	63
5.2 Κίνητρα διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων	66
5.3 Η ελληνική παρουσία και τα βασικά πλεονεκτήματα ανά χώρα.....	68
5.4 SWOT Analysis στις χώρες ενδιαφέροντος	78
6. ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	82
6.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης πολιτικής και οικονομίας.....	82
6.2 Περιφερειακή πολιτική Ε.Ε και Ελλάδας για τα Βαλκάνια	84
6.3 Περιφερειακή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης.....	86
6.4 Ελληνοβαλκανικές σχέσεις	88
7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	91
8 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	95
8.1 ΓΡΑΦΗΜΑ ΕΚΡΟΩΝ ΑΞΕ (εκ. δολ.).....	95

8.2 ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	95
8.3 ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	96
8.4 ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	96
8.5 ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ-ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	97
9 ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	98
10 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	100

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία συγγράφεται στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: Οικονομικής και Επιχειρησιακής Στρατηγικής με σκοπό την ολοκλήρωση του προγράμματος. Η επιλογή του θέματος έγινε με βάση τις προπτυχιακές μου σπουδές με αντικείμενο τις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές ώστε να συγκεραστούν οι προπτυχιακές με τις μεταπτυχιακές μου σπουδές. Καταλυτικό ρόλο στην επιλογή του θέματος και στην διάθρωση του περιεχομένου διαδραμάτισε ο επιβλέπων καθηγητής και πρόεδρος του μεταπτυχιακού κ. Ιωάννης Πολλάλης. Χάρη στην καθοδήγησή του, στο πολύτιμο υλικό που μου παραχώρησε και στις επισημάνσεις του κατορθώθηκε η ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την υποστήριξη τους καθώς και τον αδερφό μου, ο οποίος όντας τελειόφοιτος μεταπτυχιακός φοιτητής, με καθοδήγησε καθ' όλη την πορεία της εργασίας μου σε στιγμές αδιεξόδου.

Αθήνα, 16 Ιουνίου 2009

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να καταδείξει τον σημαίνοντα ρόλο τόσο της στρατηγικής όσο και της πολιτικής στην διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων. Δύο φαινομενικά ασύνδετοι παράγοντες σε σχέση με μια οικονομική δράση, όπως αυτή της διεθνοποίησης των επιχειρήσεων, αποδεικνύεται ότι συνδέονται απόλυτα.

Αρχικά θέτουμε τους ορισμούς των δύο κεντρικών πυλώνων της υπόθεσης που ορίζουμε στην εργασία, της στρατηγικής και της πολιτικής. Η θεωρητική τεκμηρίωση προηγείται και έπεται η παράθεση παραδειγμάτων από την ελληνική πραγματικότητα. Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται οι απαρχές της στρατηγικής, με τη μορφή ιστορικής αναδρομής και την παρουσίαση των δημιουργών της στρατηγικής, η σύνδεση πολιτικής και στρατηγικής, η παρουσίαση των σύγχρονων επιχειρησιακών στρατηγικών και οι ομοιότητες πολιτικής και επιχειρησιακής στρατηγικής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, πέρα από τον ορισμό της πολιτικής στο σύνολό της, ακολουθεί ο ορισμός και η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής και στη συνέχεια παρατίθεται η επίδραση του πολιτικού συστήματος μιας χώρας στις δραστηριότητες των επιχειρήσεων.

Έπειτα, στο τρίτο κεφάλαιο καταδεικνύεται η αξία και τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις με σκοπό να αποδείξουμε γιατί οι ελληνικές επιχειρήσεις επιθυμούν την διεθνοποίηση τους. Η διάθρωση του κεφαλαίου του διεθνούς εμπορίου ξεκινά με τις θεωρίες του διεθνούς εμπορίου, έπειτα αναλύονται τα υπέρ και τα κατά του διεθνούς εμπορίου, η ολοκλήρωση της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου και το ισοζύγιο πληρωμών. Τέλος, παρουσιάζονται οι κυριότεροι

συσχετισμοί δυνάμεων σε παγκόσμιο επίπεδο με αναφορά σε μεγάλους διεθνείς οργανισμούς και κρατικές ενώσεις.

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται την διεθνοποίηση των επιχειρήσεων και στη συνέχεια ακολουθεί η ιστορική αναδρομή σχετικά με την εμφάνιση και εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων, τα κίνητρα διεθνοποίησης των επιχειρήσεων με παράθεση πλήθους θεωριών που αναδεικνύουν τα προαναφερθέντα κίνητρα. Έπεται η ανάλυση των στρατηγικών διεθνοποίησης των επιχειρήσεων και οι τρόποι εισόδου των επιχειρήσεων στις νέες αγορές.

Ακολουθεί το κεφάλαιο πέντε που αναφέρεται εξειδικευμένα στην διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων. Καταρχήν, παρουσιάζεται η ανάδειξη των ελληνικών διεθνοποιημένων επιχειρήσεων, η εξάπλωση τους στην ΝΑ Ευρώπη όπου τίθεται ως σκοπός η αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματός και ο καινοτομικός προσανατολισμός των ελληνικών επιχειρήσεων. Στην συνέχεια, παρατίθενται τα κίνητρα διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων, η ελληνική παρουσία στην ΝΑ Ευρώπη και τα πλεονεκτήματα ανά χώρα. Τέλος, παρουσιάζεται μια SWOT Analysis στις χώρες ενδιαφέροντος.

Στο έκτο κεφάλαιο καταδεικνύεται η σύνδεση πολιτικής και στρατηγικής με την οικονομία. Ακολουθεί η παράθεση θεωρητικών προσεγγίσεων σύνδεσης πολιτικής και οικονομίας, η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε και της Ελλάδας για τα Βαλκάνια, καθώς και η περιφερειακή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης και οι Ελληνοβαλκανικές σχέσεις.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο, αναπτύσσονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από όλα τα ανωτέρω κεφάλαια και αποδεικνύεται η ορθότητα της υπόθεσης που τίθεται στην παρούσα διπλωματική εργασία. Παρατίθενται, επίσης, παράρτημα με πίνακες και

διαγράμματα, λίστα συντομογραφιών που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία και η βιβλιογραφία στην οποία βασίστηκε η εκπόνηση του πονήματος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

1.1 Η έννοια της στρατηγικής

Η στρατηγική συνίσταται στο να κάνεις διαφορετικά πράγματα απ' ό,τι οι ανταγωνιστές σου ή να κάνεις τα ίδια πράγματα με διαφορετικό τρόπο.

Michael Porter

Το στρατηγικό μάνατζμεντ δεν είναι ένα κουτί γεμάτο με τεχνάσματα ή μια ομάδα τεχνικών. Είναι αναλυτική σκέψη καθώς και κινητοποίηση σημαντικών πόρων. Αλλά ο ποσοτικός προσδιορισμός από μόνος του δεν είναι στρατηγικό μάνατζμεντ. Μερικά από τα πιο σημαντικά θέματα στο στρατηγικό μάνατζμεντ δεν επιδέχονται καμίας ποσοτικοποίησης.

Peter Drucker

Η στρατηγική συνίσταται στην χρήση ή στην απειλή χρήσης της μάχης για τους σκοπούς του πολέμου στον οποίο αυτή η μάχη εντάσσεται.

Carl von Clausewitz

Στρατηγική είναι η αντιστοίχιση που κάνει ένας οργανισμός μεταξύ των εσωτερικών του πόρων και ικανοτήτων, και των ευκαιριών και κινδύνων που δημιουργούνται στο εξωτερικό του περιβάλλον.

Hofer και Schendel

Όπως διαφαίνεται από το παραπάνω πλήθος των διαφόρων προσεγγίσεων περί στρατηγικής, η στρατηγική αποτελεί μια πολυδιάστατη και πολυσήμαντη έννοια καθώς

περικλείει πολιτικές, στρατιωτικές και επιχειρησιακές εκφάνσεις, γεγονός που καταδεικνύεται από τους ανωτέρω ορισμούς και από πλήθος άλλων που ορίζουν διαφορετικά την στρατηγική.

1.2 Οι απαρχές της στρατηγικής

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή, αναζητώντας την προέλευση του όρου, ξεκινάμε από την αρχαιότητα από όπου η λέξη στρατηγική έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα προέρχεται από τη λέξη στρατηγός. Η τελευταία είναι σύνθεση του ουσιαστικού “στρατός” και του ρήματος “άγω” που σημαίνει οδηγώ.

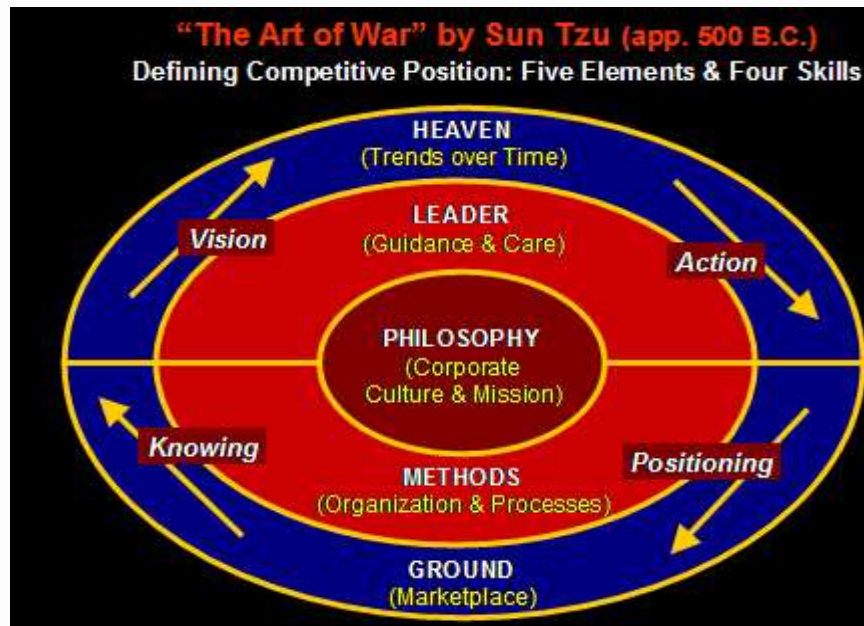
Στην αρχαία Αθήνα μετά τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη, ο οποίος και εισήγαγε το αξίωμα του στρατηγού, οι στρατηγοί ήταν δέκα, και ο καθένας τους ήταν αρχηγός μιας από τις δέκα “φυλές” στις οποίες είχε διαιρεθεί η Αθήνα. Οι στρατηγοί αυτοί αποτελούσαν το στρατιωτικό συμβούλιο της Αθήνας αλλά παράλληλα είχαν και πολιτική εξουσία. Ίσως ήταν και οι πρώτοι που εφάρμοσαν πρακτικά τη στρατηγική στην πιο γνήσια μορφή της.

Ένας από τους σημαντικότερους ηγέτες και μια από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες όλων των εποχών, ο Μέγας Αλέξανδρος χρησιμοποίησε συστηματικά την στρατηγική κατά τον πολεμικό σχεδιασμό της εκστρατείας στην Ασία. Θεωρείται ότι ίσως ήταν ο πρώτος στρατηλάτης που χρησιμοποίησε τόσο συστηματικά την στρατηγική και με απόλυτη επιτυχία.

Ωστόσο η έννοια της στρατηγικής απαντάται και στην Κίνα, πριν από περίπου 2.500 χρόνια, με την οποία ασχολήθηκε ο Sun Tzu, ένας από τους πλέον διάσημους στρατηγούς που γνώρισε ο κόσμος και για ορισμένους επιστήμονες ο πατέρας της στρατηγικής. Ο Sun Tzu αναλύει τις βασικές αρχές της επιτυχημένης στρατηγικής του, προσφέροντας έτσι συνταγές επιτυχίας στα σημερινά στελέχη επιχειρήσεων, που βιώνουν καθημερινά τη συχνά σκληρή επιχειρησιακή πραγματικότητα. Κατά τον πατέρα της στρατηγικής ο ηγέτης ενός στρατού, κατ' επέκταση και κατ' αναλογία, κάθε οργάνωσης που εμπλέκεται σε κάθε είδους ανταγωνισμούς (επιχείρηση στην αγορά, πολιτικό κόμμα στην πολιτική κοινωνία, κοινωνική οργάνωση στο εκτός κράτους και αγοράς κοινωνικό πεδίο) ακόμη και μιας ομάδας εντός αυτών των οργανώσεων ή ενός ατόμου- πρέπει να γνωρίζει ότι η τέχνη του πολέμου «διέπεται από πέντε σταθερούς παράγοντες που όλοι τους πρέπει να υπολογίζονται». Αυτοί οι παράγοντες είναι «ο Ηθικός Νόμος, ο Ουρανός, η Γη, ο Ηγέτης, η Μέθοδος και η Πειθαρχία». Με άλλα λόγια, ο ηγέτης πρέπει να προβαίνει σε μια πλήρη ανάλυση της συγκυρίας και του περιβάλλοντος, προτού εμπλακεί σε κατάσταση σύγκρουσης.

Εν συνεχεία, ο όρος στρατηγική αναλύεται στο «Βιβλίο των Πέντε Δακτυλιδίων» και στη διδασκαλία του «αγίου των σπαθιών», δηλαδή του Ιάπωνα μονομάχου-σαμουράι Μιγιαμότο Μουσάσι, ο οποίος γεννήθηκε το 1854 στην επαρχία Μιμασάκα και έζησε κατά τη μεταβατική περίοδο των εμφυλίων πολέμων και της διακυβέρνησης των Τοκουγκάβα. Ανακαλύφθηκε προσφάτως από το χώρο της επιστήμης της διοίκησης των επιχειρήσεων και η διδασκαλία του θεωρείται ισάξια αυτής του Sun Tzu μεταφερόμενη στο χώρο της οικονομίας και της πολιτικής των οργανώσεων.

1.3 Πολιτική και στρατηγική

Σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς και με την άποψή του περί του πολέμου ως συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, θα χρειαστεί να εισέλθουμε στο πεδίο της πολιτικής ώστε να εξετάσουμε το αντίστροφο, δηλαδή το πώς νοείται η πολιτική «ως συνέχιση του πολέμου με άλλα μέσα».

Ο ανταγωνισμός βρίσκεται στη βάση της πολιτικής. Ο στόχος για τον οποίο ανταγωνίζονται οι ανταγωνιζόμενοι είναι κατά κύριο λόγο η κατάληψη και άσκηση της πολιτικής εξουσίας. Εξάλλου ο ορισμός της πολιτικής στην σχετικά ουδέτερη μορφή του ως «η διαδικασία με την οποία οι ομάδες παίρνουν συλλογικές αποφάσεις» υπονοεί ακριβώς αυτό, ότι, δηλαδή, η πολιτική αποτελεί πεδίο μάχης. Οι πολιτικές μάχες κερδίζονται συχνά βάσει προμελετημένων σχεδίων που, ανεξάρτητα από το αν έχουν τύχει καλής ή μέτριας επεξεργασίας και ανεξάρτητα από το αν έχουν εκπονηθεί από ένα άτομο ή συλλογικά επιτελεία, προβλέπουν τόσο τις επιθέσεις του επιτιθέμενου όσο και τις αντεπιθέσεις του αμυνόμενου καθώς και τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν. Αυτή είναι η πολιτική στρατηγική που απαρτίζεται από τα διάφορα στοιχεία της τακτικής.

Ωστόσο, ο θεωρητικός που εισήγαγε ουσιαστικά την έννοια –ή, μάλλον, το πρώτο μοντέλο της– της πολιτικής στρατηγικής στη νεώτερη πολιτική σκέψη ήταν ο Nicolo Machiavelli. Σκοπός του ήταν η συγγραφή ενός πρακτικού εγχειριδίου για να δείξει στους πολιτικούς πώς μπορούν να επιτύχουν το στόχο της κατάληψης και της διατήρησης της (πολιτικής) εξουσίας ανεξάρτητα από τους λόγους και τις αιτίες που τους παρακινούν. Έτσι το 1517 έγραψε τον περίφημο «Ηγεμόνα».

Ο Machiavelli περιγράφει τους δύο κύριους τύπους κυβερνήσεων: μοναρχίες και δημοκρατίες. Στον «Ηγεμόνα» επικεντρώνεται στις μοναρχίες. Περιγράφει την αλήθεια αναφορικά με την επιβίωση του μονάρχη, και δεν προτείνει υψηλά ηθικά ιδανικών. Το μοντέλο αυτό ονομάστηκε «πολιτικός ρεαλισμός». Αφήνοντας (επαρκή) χώρο στην τύχη να καθορίζει το πολιτικό και κοινωνικο-ιστορικό γίνεσθαι, ο Μακιαβέλι τονίζει ότι είναι, πρώτα και κύρια, ο χαρακτήρας ή η ζωντάνια ή η δεξιότητα του μεμονωμένου ηγέτη που καθορίζει την επιτυχία ενός κράτους. Εξετάζει

τα διάφορα μέσα με τα οποία αποκτάται και διατηρείται η ηγεμονία και τα αξιολογεί μόνο σε σχέση με το κατά πόσο συμβάλλουν στην αύξηση της δόξας του ηγεμόνα (παράλληλα, βεβαίως, με την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος).

1.4 Σύγχρονες επιχειρησιακές στρατηγικές

Στα πλαίσια του σύγχρονου καπιταλισμού έχουν ακολουθηθεί μια σειρά από στρατηγικές που αποσκοπούσαν στην αναδιάταξη και αναδιάρθρωση-ανασυγκρότηση του επιχειρησιακού μοντέλου με επιπτώσεις σε μια σειρά τομείς εκ των οποίων ο βασικότερος είναι αυτός των εργασιακών σχέσεων και της ίδιας της έννοιας της εργασίας.

Οι αιτίες της αναδιάρθρωσης-ανασυγκρότησης ανάγονται σε μια σειρά μεταβλητών, που επηρεάζονται από τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Αυτές με τη σειρά τους επιδρούν στη σκέψη και στις αποφάσεις των επιφορτισμένων με τη χάραξη στρατηγικής στελεχών των επιχειρήσεων και των οργανισμών –στους τελευταίους εντάσσονται τα συνδικαλιστικά στελέχη καθώς και οι διάφοροι εκπρόσωποι των εργαζομένων σε υπηρεσιακά-εργασιακά συμβούλια τόσο στο υπερεθνικό όσο και στο εθνικό ή τοπικό-κλαδικό-εταιρικό επίπεδο. Ο κοινός τόπος όλων των προσεγγίσεων που αναφέρονται στις εξελίξεις αυτές είναι η «αλλαγή εποχής» (νεοφορντισμός, μεταφορντισμός, ευέλικτη ειδίκευση, κλπ.). Οι διαφορετικές προσεγγίσεις διαφέρουν ως προς τις κύριες αιτίες των αλλαγών.

Η στρατηγική αποτελεί σημαντικό και αναπόσπαστο στοιχείο κάθε επιχείρησης ανεξάρτητα από το μέγεθος της, το είδος της επιχειρηματικής δραστηριότητας που αναπτύσσει και το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται. Αν και η στρατηγική

συντελεί στην επιτυχία, ωστόσο, δεν την εγγυάται. Τα χαρακτηριστικά της στρατηγικής που συνεισφέρουν στην επιτυχία είναι τα ακόλουθα:

- ❖ Απλοί, συνεπείς και μακροπρόθεσμοι σκοποί
- ❖ Σαφής κατανόηση του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος
- ❖ Αντικειμενική εκτίμηση των διαθέσιμων πόρων
- ❖ Αποτελεσματική υλοποίηση της διαμορφούμενης στρατηγικής

Δεδομένου ότι μία επιχείρηση πέρα από τον λειτουργικό κίνδυνο που έχει να αντιμετωπίσει έχει να αντιμετωπίσει και τον κίνδυνο της αγοράς, το πολυτάραχο και συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον όπου δραστηριοποιείται. Έτσι, αναπόφευκτα η στρατηγική αποτελεί το σημαντικότερο εφόδιο που διαθέτει η επιχείρηση καθώς αποτελεί μέσο διασύνδεσης της επιχείρησης με το περιβάλλον της εφόσον προσφέρει την κατεύθυνση στην οποία θα κινηθεί οποιαδήποτε οργανωσιακή αλλαγή και πολλές φορές προκαλεί αυτή η ίδια αλλαγές στο περιβάλλον της. Μέσω της στρατηγικής, η επιχείρηση μεταβάλλεται επιτυχημένα και ανάλογα με τις εκάστοτε περιβαλλοντικές απαιτήσεις κατά τέτοιο τρόπο ώστε να παραμένει βιώσιμη, να είναι κερδοφόρα και να εκμεταλλεύεται διαρκώς τα ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα με σημαντικά για αυτήν οφέλη.

Με την υιοθέτηση των υποδείγματος των Πέντε Δυνάμεων του Porter και της SWOT Analysis η επιχείρηση είναι σε θέση να καθορίζει την στρατηγική της. Το υπόδειγμα του Porter προσδιορίζει τις πέντε κύριες δυνάμεις που επηρεάζουν την ανταγωνιστική θέση μιας επιχείρησης:

1. Την απειλή από τους νεοεισερχόμενους στον κλάδο
2. Τη διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών
3. Τη διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών
4. Την πίεση ή την απειλή από υποκατάστατα προϊόντα
5. Την ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ των υφιστάμενων επιχειρήσεων

Μέσω της SWOT Analysis, η επιχείρηση είναι ανά πάσα στιγμή σε θέση να γνωρίζει που βρίσκεται η ίδια σε σχέση με τους ανταγωνιστές της προς το παρόν, αλλά κυρίως την κατεύθυνση που θα κινηθεί στο μέλλον, ποιες δυνάμεις της να ενισχύσει και ποιές αδυναμίες της να υπερνικήσει. Με αυτόν τον τρόπο έχει πολλές πιθανότητες να αντιμετωπίσει με επιτυχία το ευμετάβλητο περιβάλλον και να πραγματοποιήσει κερδοφόρες επιλογές.

1.5 Ομοιότητες πολιτικής και επιχειρησιακής στρατηγικής

Όπως διαφαίνεται από την ανωτέρω ανάλυση υπάρχουν πολλές αναλογίες ανάμεσα στην πολιτική στρατηγική και επιχειρησιακή στρατηγική. Και στις δύο περιπτώσεις δίνουμε έμφαση στο ταίριασμα (fit) ανάμεσα στο εξωτερικό και στο εσωτερικό περιβάλλον, ανάμεσα στις ευκαιρίες και στις απειλές από τη μία πλευρά και τις δυνάμεις και αδυναμίες από την άλλη.

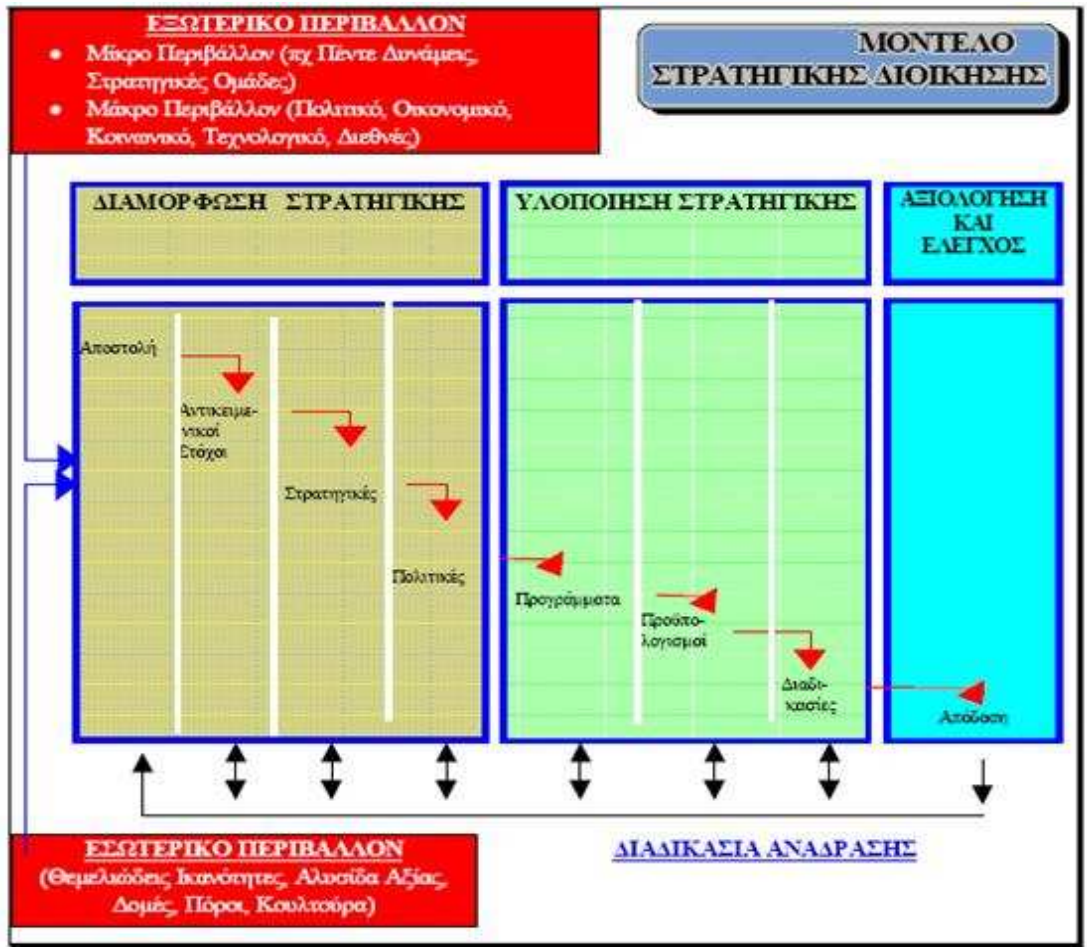
Παρόλο το πλήθος και τις διαφορετικές ερμηνείες του όρου και της εμφανής σύγχυσης που μπορεί να προκληθεί, η συστηματική μελέτη κατέδειξε τα κοινά βασικά χαρακτηριστικά των ορισμών περί στρατηγικής. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι η φανερή ή λανθάνουσα αποδοχή του ορθολογικού προγραμματισμού (rational planning) ως βασική διαδικασία διαμόρφωσης της στρατηγικής μιας

επιχείρησης, ενός οργανισμού ή ακόμα ενός κράτους . Δηλαδή, η επιχείρηση ή το κράτος λαμβάνει υπόψη τις συνθήκες που επικρατούν στο εξωτερικό και εσωτερικό τους περιβάλλον πριν καθορίσουν την αποστολή τους, τους αντικειμενικούς τους στόχους, τις στρατηγικές τους επιλογές αλλά και τον τρόπο υλοποίησης και αξιολόγησης αυτών. Σύμφωνα με αρκετούς ακαδημαϊκούς η στρατηγική θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ακολουθεί τα εξής τρία διακριτά στάδια:

- ❖ Διαμόρφωση,
- ❖ Υλοποίηση
- ❖ Αξιολόγηση και έλεγχο.

Την ορθολογική αυτή διαδικασία περιγράφει το Σχήμα 1.1, κατά την οποία γίνονται προσπάθειες καλύτερης “τοποθέτησης”(positioning) της επιχείρησης σε σχέση με το περιβάλλον και διατήρησης της θέσης αυτής κατά το δυνατόν πιο αποτελεσματικά. Η άποψη αυτή προϋποθέτει σταθερότητα, προβλεψιμότητα του περιβάλλοντος και γενική αποδοχή των οραμάτων και λοιπών στόχων από όλους τους δρώντες μέσα στην επιχείρηση.

Αφού αναλύσαμε τον πρώτο πυλώνα της διατριβής, την στρατηγική, καταδεικνύοντας την ουσία και την σημασία της, στη συνέχεια ακολουθεί εντελεχής ανάλυση του δεύτερου πυλώνα, της πολιτικής. Θα αναφερθούμε τόσο στον ορισμό της όσο και στις συνιστώσες της.

Πηγή Wheelen and Hunger 1995

2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Ο ορισμός της πολιτικής

Η πολιτική είναι μια από τις αρχαιότερες δραστηριότητες της ανθρωπότητας. Με τον γενικό όρο πολιτική εννοείται το σύνολο των μέτρων που λαμβάνονται και των μεθόδων και διαδικασιών που ακολουθούνται, μέσω των οποίων, ομάδες ανθρώπων οργανώνονται και λειτουργούν, προκειμένου να πετύχουν κατά τον καλύτερο τρόπο και με το μικρότερο δυνατό κόστος τους σκοπούς που επιδιώκουν σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων. Ο όρος εφαρμόζεται τόσο σε κυβερνήσεις κρατών για τον τρόπο διακυβέρνησης και χειρισμού των διαφόρων υποθέσεων, όπως επίσης και σε οργανισμούς, εταιρείες και άλλες οργανώσεις, λαμβάνοντας ανάλογα ιδιαίτερο χαρακτηρισμό π.χ. ναυτιλιακή πολιτική, αγροτική πολιτική, βιομηχανική πολιτική κ.λπ.. Η πολιτική είναι συνυφασμένη με την εξουσία και τη δύναμη που πηγάζει από αυτή.

Η άσκηση της πολιτικής αποτελεί τέχνη και επιστήμη και αφορά σε ιδέες και στον τρόπο εφαρμογής τους, τόσο σε ζωτικά ζητήματα της ανθρώπινης ύπαρξης και υπόστασης (ελευθερία, ασφάλεια, δικαιοσύνη, πολιτισμός, κτλ), καθώς επίσης και σε όλα τα υπόλοιπα θέματα που αφορούν στο κοινωνικό σύνολο, στον πολίτη, στον εργαζόμενο, κτλ. Όταν η πολιτική μετατρέπεται στην τέχνη για να διατηρηθεί ή να κατακτήσει ένα κόμμα την εξουσία ως αυτοσκοπός, τότε υπεισέρχεται η διαφθορά, η κατάχρηση εξουσίας, το "χρήμα" και οι περισσότεροι πολίτες απογοητεύονται και παύουν να ενδιαφέρονται για αυτά που τους αφορούν, με κίνδυνο τα αποτελέσματα να είναι ολέθρια σε όλους τους τομείς.

2.2 Η εξωτερική πολιτική

Κατά το πλείστον, τα κράτη δεν είναι πάντα σε θέση να καλύψουν όλες τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές τους ανάγκες εντός των εδαφικών τους ορίων με ίδιες δυνάμεις, με αποτέλεσμα οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο να αναζητούν να αυξήσουν την οικονομική και κοινωνική ευημερία καθώς και την πολιτική επιρροή τους εκτός των συνόρων τους.

Η διαδικασία με την οποία ένα κράτος εκπληρώνει όλους τους προαναφερθέντες εθνικούς σκοπούς μέσα στο παγκόσμιο χωριό ονομάζεται εξωτερική πολιτική. Με τον όρο εξωτερική πολιτική αναφερόμαστε στις ενέργειες των κυβερνόντων που έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να προάγουν τα εθνικά συμφέροντα πέρα από τα στενά γεωγραφικά σύνορα ενός κράτους¹. Βασική συνιστώσα της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί η εθνική στρατηγική, η οποία ορίζεται ως η επιδίωξη ενός κράτους να υλοποιήσει την εξωτερική του πολιτική όπως αυτή έχει οριστεί. Για να είναι αποτελεσματική, η εξωτερική πολιτική οφείλει να βασίζεται σε ρεαλιστικούς στόχους και σε ίδιες κρατικές δυνατότητες.

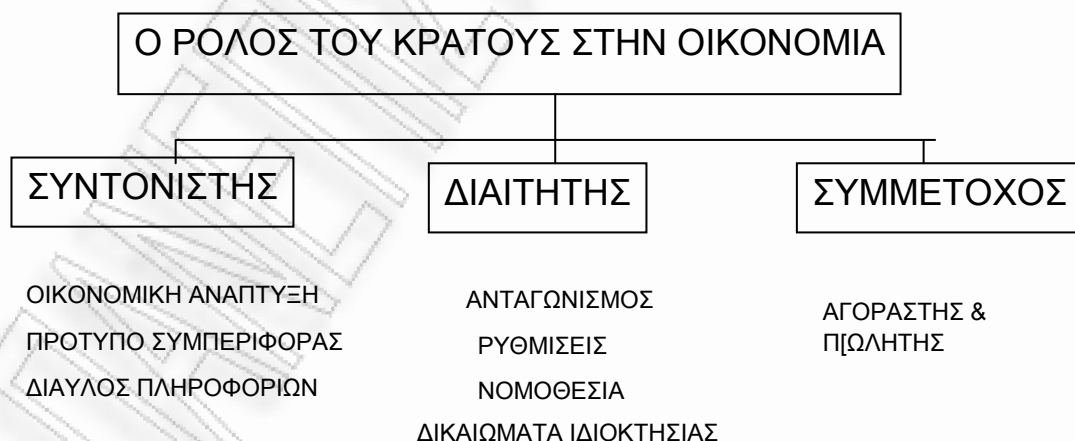
Η εξωτερική πολιτική αποτελείται από τρία συστατικά: την διπλωματία, την διεθνή οικονομική πολιτική και την πολιτική εθνικής ασφάλειας. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε μόνο με την οικονομική πολιτική, που περιλαμβάνει την επιδίωξη των εξωτερικών οικονομικών αντικειμενικών σκοπών. Παρόλο που η εξωτερική πολιτική συνήθως σχετίζεται με πολιτικούς στόχους και βλέψεις, δεν παραλείπεται η επιδίωξη της αειφόρου ανάπτυξης σε ένα εύρος πτυχών του εθνικού συμφέροντος. Σημαντική πτυχή αποτελεί η οικονομική πρόοδος και ευημερία τόσο στο

¹ Cecil V. Crabb Jr, *American Foreign Policy in the Nuclear Age*, 3^η έκδοση (New York: Harper & Row, 1972)

εσωτερικό μιας χώρας όσο και η διεύρυνση αυτής της ευημερίας προς το εξωτερικό, με άλλα λόγια να επιτευχθεί η διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Δεδομένης της επιθυμίας των κρατών να αυξήσουν την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία τους μέσω διεθνών οικονομικών πρωτοβουλιών, η διεθνής οικονομική πολιτική ενός κράτους ανάγεται πλέον σε ζήτημα μείζονος σημασίας και κεντρικό συστατικό της εξωτερικής πολιτικής. Παραδείγματα τέτοιου είδους πολιτικής αποτελούν οι εμπορικές συμφωνίες, η εξωτερική οικονομική βοήθεια, οι οικονομικές και νομισματικές ενώσεις.

2.3 Η επίδραση του πολιτικού συστήματος στις επιχειρήσεις

Με δεδομένο το γεγονός ότι η πολιτική, μέσω των κυβερνήσεων, έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις οικονομίες των περισσότερων χωρών, θα μπορούσαμε να σχηματοποιήσουμε την κρατική παρέμβαση όπως φαίνεται στο διάγραμμα:

Η ανάμειξη του κράτους και των κυβερνήσεων, δηλαδή των δράσεων της πολιτικής, στην οικονομία έχει απασχολήσει όλους σχεδόν τους θεωρητικούς:

α) Ακόμα και για τον A. Smith, κυριότερο υποστηρικτή της «οικονομίας της αγοράς», ορισμένες δραστηριότητες, όπως η εθνική άμυνα, τα μεγάλα δημόσια έργα και το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, διεξάγονται καλύτερα από το κράτος, παρά από τις (ιδιωτικές) επιχειρήσεις.

β) Σύμφωνα με τον M. Olson (υπόθεση της *θεσμικής σκλήρυνσης*), οι στενές σχέσεις μεταξύ κράτους και επιχειρήσεων ενέχουν τον κίνδυνο οι κυβερνήσεις να είναι περισσότερο ευαίσθητες απέναντι στα συμφέροντα ορισμένων συντεχνιακών ομάδων παρά στο συμφέρον ολόκληρης της κοινωνίας.

Ο ρόλος, επομένως, που καλείται να παίξει μια δημοκρατική κυβέρνηση είναι να εξισορροπεί τα συμφέροντα μεταξύ διάφορων ομάδων: των επιχειρήσεων, των εργατικών συνδικάτων, των καταναλωτών και των ομάδων προστασίας του περιβάλλοντος.

γ) Αντίθετα, σοσιαλιστές και κομμουνιστές (Lenin) υποστηρίζουν ότι η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία είναι ανεπαρκής και ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις θα έπρεπε να βρίσκονται υπό κρατικό έλεγχο, προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος.

δ) Κάπου στο μέσον, ο Keynes υποστήριξε ότι το κράτος πρέπει να αναλάβει την διαχείριση των βραχυχρόνιων οικονομικών διακυμάνσεων με σκοπό την διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα. Οι τακτικές προσαρμογές της δημοσιονομικής πολιτικής και των δημόσιων δαπανών, ανάλογα με την συγκυρία, ήταν τα εργαλεία με τα οποία το κράτος μπορούσε να μετριάσει τις οικονομικές διακυμάνσεις.

ε) Ο Gerschenkron, τέλος, υποστηρίζει ότι ο ρόλος του κράτους θα πρέπει να είναι μεγαλύτερος σε χώρες των οποίων η οικονομία είναι καθυστερημένη, αναλαμβάνοντας βιομηχανικές επενδύσεις και μεγάλα δημόσια έργα: οι επικριτές του επισημαίνουν τα

μειονεκτήματα του κρατικού παρεμβατισμού, ιδίως την πιθανότητα κακής κατανομής των παραγωγικών πόρων.

Έχοντας αναλύσει τους δύο σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες, πολιτική και στρατηγική, της διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων και έχοντας θέσει το θεωρητικό υπόβαθρο στην συνέχεια θα ακολουθήσει και η τεκμηρίωση της παραπάνω υπόθεσης. Πρώτα, όμως, θα καταδείξουμε για ποιο λόγο οι ελληνικές επιχειρήσεις επιθυμούν να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους εκτός συνόρων, με άλλα λόγια να διεθνοποιηθούν. Στο τρίτο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με το διεθνές εμπόριο και τα οφέλη που προκύπτουν από τη διενέργειά του.

3 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

3.1 Οι θεωρίες του Διεθνούς Εμπορίου

Οι χώρες μετέχουν στο διεθνές εμπόριο για δύο βασικούς λόγους, καθένας από τους οποίους αποφέρει σε αυτές όφελος. Πρώτον, οι χώρες συναλλάσσονται επειδή διαφέρουν η μια από την άλλη. Τα έθνη, όπως και τα άτομα δύνανται να ωφεληθούν από τις διαφορές τους καταλήγοντας σε μία συμφωνία, κατά την οποία καθένα ασχολείται με την παραγωγή αγαθών στα οποία έχει συγκριτικό ή απόλυτο πλεονέκτημα παραγωγής. Δεύτερον, οι χώρες συναλλάσσονται για να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας. Ακολουθεί η ανάλυση των θεωριών Διεθνούς Εμπορίου.

Μερκαντισμός

Με την αύξηση των εθνικών κρατών και την ανάπτυξη του εμπορίου (κυρίως, λόγω της εξέλιξης της ναυπηγικής τεχνολογίας) μεταξύ του 16ου και του 18ου αιώνα εξελίχθηκε και πολλαπλασιάστηκε η εμπορική τάξη και, το εμπόριο θεωρήθηκε μια από τις πηγές της εθνικής οικονομικής ευημερίας (μερκαντισμός ή εμποροκρατισμός, κυρίως στη Γαλλία και τη Γερμανία, Mercantilism).

Ο μερκαντισμός είναι μια οικονομική θεωρία σύμφωνα με την οποία η οικονομική ευημερία ενός έθνους εξαρτάται από την προσφορά κεφαλαίων και ότι, ο όγκος του συνολικού εμπορίου μένει σταθερός (δεν μεταβάλλεται). Η δεύτερη πηγή οικονομικής ευημερίας είναι η ηγεμονία του εθνικού κράτους, με την οποία τα κυρίαρχα κράτη αποκτούν ρόλο προστάτη (protectionism) κυρίως μέσω της επιβολής δασμών. Ουσιαστικά, το όφελος μιας χώρας από το διεθνές εμπόριο επιφέρει αυτόματα

τη ζημία της άλλης, δηλαδή επωφελούμενοι από το διεθνές εμπόριο δεν μπορούν να είναι όλοι οι συμμετέχοντες σε αυτό παρά μόνο εις βάρος των άλλων συμμετεχόντων.

Στόχος του εμπορίου είναι η συσσώρευση σε πολύτιμα μέταλλα (π.χ. χρυσό) και αυτό επιτυγχάνεται μέσω του ευνοϊκού εμπορικού ισοζυγίου (εξαγωγές > εισαγωγών), το οποίο υπολογίζεται σε χρυσό ή ασήμι. Αυτό προσθέτει ένα νέο ρόλο στις κυβερνήσεις, αυτόν της ρύθμισης (regulation), των όρων του εμπορίου και των οικονομικών συναλλαγών, γενικά. Ιδιαίτερη επιτυχία είχε ο μερκαντιλισμός στην Ισπανία, όπου ετέθησαν και οι βάσεις της «ποσοτικής θεωρίας χρήματος» (quantity theory of money) και του πληθωρισμού. Αυτό το οικονομικό ρεύμα αποτελεί την απαρχή της κρατικής παρέμβασης και ελέγχου της οικονομίας στα οποία στήριξε τις αρχές του ο καπιταλισμός. Διεθνώς, ο εμποροκρατισμός ενόησε τον Ευρωπαϊκό ιμπεριαλισμό, καθώς οι κυρίαρχες ευρωπαϊκές χώρες αναζητούσαν νέες «διαθέσιμες» αγορές.

Ο μερκαντιλισμός είναι συνδεδεμένος με το όνομα του Γάλλου Jean-Baptiste Colbert, ο οποίος διετέλεσε υπουργός των οικονομικών επί 22 έτη στο 17^ο αιώνα. Ο Colbert εργάστηκε με σκοπό τη μείωση των εισαγωγών με την επιβολή και την αύξηση των εξαγωγών, το οποίο και επέτυχε. Οι βιομηχανίες ήταν οργανωμένες σε σωματεία και μονοπώλια και, η παραγωγή αγαθών ήταν ρυθμισμένη από εκατοντάδες κανονισμούς και νόμους του κράτους. Για να ενδυναμώσει τη βιομηχανία επέτρεψε την είσοδο από το εξωτερικό τεχνιτών, χειρωνακτών και μαστόρων. Ακόμα, ο Colbert, εργάστηκε για τη μείωση των εσωτερικών εμποδίων εμπορίου, μειώνοντας τους εσωτερικούς δασμούς και κατασκευάζοντας ένα δίκτυο εθνικών οδών και υδάτινων καναλιών.

Οι Φυσιοκράτες

Η θεωρία αυτή αναπτύχθηκε στη Γαλλία κατά τον 18^ο αιώνα και πηγάζει από τον γαλλικό διαφωτισμό. Οι Φυσιοκράτες θεωρούσαν ότι ενδεικτικό του πλούτου μιας χώρας είναι το πλεόνασμα της αγροτικής της παραγωγής και ότι όλες οι υπόλοιπες δραστηριότητες απλώς απορροφούν το πλεόνασμα αυτό και το μετατρέπουν σε νέα προϊόντα.

Οι Φυσιοκράτες υποστηρίζουν την πλήρη ελευθερία του εμπορίου, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις και χωρίς προστατευτικά μέτρα, που στρεβλώνουν το εμπόριο και παρέχουν οφέλη μόνο σε κάποια μέρη της δραστηριότητας αυτής. Σύμφωνα με τη θεωρία τους, μόνο αν το εμπόριο διεξαχθεί ελεύθερα θα μπορέσει να προσφέρει οφέλη σε όλους τους συμμετέχοντές του.

Όπως διαπιστώνεται οι απόψεις των Φυσιοκρατών έρχονται σε πλήρη αντίθεση με αυτές των Μερκαντιστών και αποτυπώνουν ιδέες και αντιλήψεις που διατυπώνονται μεταγενέστερα, όπως αυτές του Adam Smith και των σύγχρονων θιασωτών του ελεύθερου εμπορίου.

Η θεωρία του Απόλυτου Πλεονεκτήματος

Η θεωρία του Απόλυτου Πλεονεκτήματος αναπτύχθηκε πρώτα από τον Adam Smith, και υποστηρίζει ότι οι χώρες θα πρέπει να εξειδικεύονται στην παραγωγή και εξαγωγή εκείνων των αγαθών και υπηρεσιών στις οποίες έχουν το πλεονέκτημα έναντι των

ανταγωνιστών τους και να εισάγουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες στις οποίες οι άλλες χώρες έχουν πλεονέκτημα.

Το απόλυτο πλεονέκτημα αναφέρεται σε εκείνες τις παραγωγικές δραστηριότητες οι οποίες δύναται να γίνουν σε μια χώρα όπου το κόστος όλων των παραγωγικών συντελεστών είναι συγκριτικά χαμηλότερο όχι μόνο σε σχέση με τις ίδιες παραγωγικές δραστηριότητες σε μια άλλη χώρα αλλά και σε σχέση με άλλες παρεμφερείς παραγωγικές δραστηριότητες στην ίδια την χώρα.

Η θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος

Η έννοια και η θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος αναπτύχθηκαν από τον Βρετανό οικονομολόγο David Ricardo. Σύμφωνα με το νόμο του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος, οι χώρες εξειδικεύονται στην παραγωγή και εξαγωγή των αγαθών και υπηρεσιών που παράγουν με χαμηλότερο σχετικό κόστος από άλλες χώρες. Η αντίθεση με τη θεωρία του Απόλυτου Πλεονεκτήματος που μελετά την απόλυτη διαφορά παραγωγικότητας.

Η θεωρία του Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος

Η θεωρία του Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος αναπτύχθηκε από τον Michael Porter. Στην ανάλυση του αφήνει πίσω τη θεωρία του Ricardo και υποστηρίζει ότι το πλεονέκτημα απορρέει από μελετημένες επιχειρηματικές αποφάσεις και ενέργειες παρά εμφανίζεται ως δώρο της φύσης.

Σύμφωνα με την μελέτη του συγκεκριμένα εσωτερικά χαρακτηριστικά μιας εθνικής οικονομίας επηρεάζουν την ανάπτυξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος σε

ορισμένες βιομηχανίες. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι η εθνική κουλτούρα, η θέση του κεφαλαίου και της εργασίας, η βιομηχανική δομή της οικονομίας, η φύση της αποτελεσματικής ζήτησης και η κατάσταση των υποστηρικτικών βιομηχανιών. Οι ανωτέρω παράγοντες καθορίζουν τόσο την εγχώρια όσο και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Επίσης, κατέδειξε ότι μια οικονομία με ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε έναν βιομηχανικό τομέα έχει πάντα ορισμένες ισχυρές εταιρείες σε αυτόν τον τομέα. Ο έντονος εσωτερικός ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των ολιγοπωλιακών εταιρειών τους παρέχει ισχυρή θέση στο διεθνή ανταγωνισμό.

Ωστόσο και οι εθνικές κυβερνήσεις διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στη δημιουργία ή όχι ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω της υποστήριξης ή όχι των συντελεστών προσφοράς ή ζήτησης, την προστασία ορισμένων κλάδων της βιομηχανίας κ.α.

Το μοντέλο των Hecksher-Ohlin

Το μοντέλο που ανέπτυξαν ο Σουηδός Eli Hecksher και ο μαθητής του Bertil Ohlin κατά την δεκαετία του '20 είναι επίσης γνωστό ως το μοντέλο του συγκριτικού κόστους ή πλεονεκτήματος των Hecksher-Ohlin.

Πρόκειται για ένα πιο εμπλουτισμένο μοντέλο από τη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος του Ricardo καθώς περιλαμβάνει δύο συντελεστές παραγωγής, την εργασία και το κεφάλαιο. Επιπλέον, εισάγει την παράμετρο της αναλογίας των συντελεστών, οι οποίοι διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από τομέα σε τομέα παραγωγής. Το προϊόν για την παραγωγή του οποίου απαιτείται μεγαλύτερη αναλογία κεφαλαίου είναι εντάσεως κεφαλαίου, ενώ το προϊόν που η παραγωγή του απαιτεί μεγαλύτερη αναλογία του συντελεστή εργασίας είναι εντάσεως εργασίας.

Σύμφωνα με το θεώρημα, μια χώρα θα εξειδικευτεί στην παραγωγή και εξαγωγή εκείνων των προϊόντων στα οποία έχει ένα πλεονέκτημα κόστους έναντι των άλλων χωρών, δηλαδή μια χώρα θα εξαγει εκείνα τα προϊόντα που είναι εντάσεως του συντελεστή που βρίσκεται σε αφθονία

3.2 Τα υπέρ και τα κατά του διεθνούς εμπορίου

3.2.1 Τα οφέλη

Τα κέρδη από το εμπόριο διανέμονται μεταξύ των παραγωγών των αγαθών που εξαγονται και των καταναλωτών, των αγαθών που εισάγονται. Ωστόσο, οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο κερδίζουν από το εμπόριο με ποικίλους τρόπους. Τα κέρδη από το εμπόριο σε διεθνές επίπεδο οφείλονται στα κάτωθι:

Κέρδη εξειδίκευσης

Τα κέρδη εξειδίκευσης από το εμπόριο προκύπτουν από την παραγωγή και πώληση αγαθών, στα οποία υπάρχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα και από την αγορά άλλων αγαθών από άλλους παραγωγούς που μπορούν να τα παράγουν σε χαμηλότερο κόστος.

Κέρδη μοναδικότητας

Δεδομένου ότι η φύση δεν παρέχει τους ίδιους φυσικούς πόρους σε όλες τις χώρες δημιουργούνται ελλείψεις στους μη έχοντες και πλεονάσματα στους έχοντες. Τα κέρδη μοναδικότητας του εμπορίου προέρχονται από το εμπόριο αγαθών τα οποία όμως δεν διαθέτουν οι τοπικές πηγές όπως γεωργικά, ζωικά και ορυκτά είδη.

Κέρδη κλίμακας

Η υπέρβαση των εγχώριων αγορών και η είσοδος στις διεθνείς αγορές διευκολύνει την εξειδίκευση, η οποία με τη σειρά της επιτρέπει την επέκταση της παραγωγής. Αυτό λαμβάνει χώρα, εν μέρει, γιατί το ελάχιστο κόστος παραγωγής για ορισμένα αγαθά απαιτεί τα επίπεδα παραγωγής να υπερβαίνουν σε μια χώρα την εγχώρια ζήτηση της αγοράς. Τα κέρδη κλίμακας σημειώνονται όταν η πρόσβαση στις αγορές εξαγωγών υποκινεί την παραγωγή μεγαλύτερων ποσοτήτων αγαθών στο χαμηλότερο μέσο κόστος.

Μακροπρόθεσμα δυναμικά κέρδη

Τα μακροπρόθεσμα δυναμικά κέρδη εμφανίζονται όταν το εμπόριο επιταχύνει την οικονομική εξέλιξη και ανάπτυξη. Οι μακροπρόθεσμες βελτιώσεις επιτυγχάνονται όταν το εμπόριο διαδίδει την τεχνολογία, όταν το υψηλότερο εισόδημα που δημιουργείται από το εμπόριο επιταχύνει τον σχηματισμό κεφαλαίου και τη βελτίωση του της διαβίωσης των κατοίκων της χώρας και όταν οι επιχειρηματίες παρακινούνται να καινοτομήσουν είτε μέσω του ανταγωνισμού από τις εισαγωγές είτε μέσω των αυξανόμενων ευκαιριών κέρδους που παρέχουν πλέον οι αγορές εξαγωγών.

Διεθνής πολιτική σταθερότητα

Το διεθνές εμπόριο, εκτός των άλλων, ενισχύει και τις διεθνείς σχέσεις. Από τη στιγμή που το εμπόριο βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας, την καθιστά περισσότερο εξαρτημένη έναντι των άλλων χωρών. Τα πολιτικά κέρδη από το εμπόριο εμφανίζονται όταν η οικονομική αλληλεξάρτηση διευκολύνει τη διεθνή πολιτική σταθερότητα.

3.2.2 Οι αδυναμίες

Πέρα όμως από τα αναμφισβήτητα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει μια χώρα από το διεθνές εμπόριο δεν εκλείπει και ο προβληματισμός αναφορικά με τα δυσάρεστα επακόλουθα του και τις «θυσίες» που πρέπει να κάνει μια χώρα. Ο σκεπτικισμός επικεντρώνεται στους τομείς της εθνικής ασφάλειας, της απώλειας θέσεων εργασίας, της κοινωνικοπολιτιστικής επιβουλής, της προστασίας τοπικών βιομηχανιών ειδικά αυτών που βρίσκονται σε αρχικό στάδιο εξέλιξης και του εμπορικού ισοζυγίου. Οι αντιδράσεις συγκεφαλαιώνονται στα εξής:

- Ελλοχεύει κίνδυνος για την εθνική ασφάλεια μιας χώρας όταν εξαρτάται από τις βιομηχανίες άλλης σε θέματα οπλισμού ή επικοινωνιών
- Η επέκταση μιας εγχώριας εξαγωγικής βιομηχανίας στις αποδέκτριες χώρες με την εγκατάσταση της παραγωγής της εκεί ώστε να μειώσει το κόστος θα επιφέρει απώλεια θέσεων εργασίας στην ημεδαπή.
- Η είσοδος μιας αλλοδαπής εταιρείας αναπόφευκτα επιφέρει και μετάδοση στοιχείων της κουλτούρας της που μπορεί να δημιουργήσουν αντιδράσεις στους κατοίκους της χώρας που πιθανόν να αισθανθούν απειλή στα χρηστά ήθη και έθιμά τους.
- Η είσοδος μιας σημαντικής διεθνούς εταιρείας είναι δυνατό να καταστρέψει μικρές, νέες τοπικές επιχειρήσεις.
- Είναι πιθανό το εμπορικό ισοζύγιο μιας χώρας να χειροτερέψει εξαιτίας του διεθνούς εμπορίου, δηλαδή να εισάγονται περισσότερα αγαθά από ότι εξάγονται. Η έλλειψη ουσιαστικών φραγμών κατά την είσοδο προϊόντων κάνει τα ξένα προϊόντα πιο ελκυστικά, από άποψη τιμής, από τα εγχώρια.

3.3 Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου

Με μια σύντομη ιστορική αναδρομή διαπιστώνουμε ότι η ανάγκη για απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου ταυτίζεται χρονικά με την εκβιομηχάνιση των οικονομιών της Γηραιάς Ηπείρου.

Οι πλούσιες χώρες ασκούν μεγάλες πιέσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες για αν υιοθετήσουν πολιτικές απελευθέρωσης του εμπορίου, των ξένων επενδύσεων καθώς και αυστηρή νομοθεσία για την πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία. Οι χώρες της Δύσης στο βωμό της δικής τους ανάπτυξης ακολούθησαν στρατηγικές αποικιοποίησης, εκδούλευσης και επιβολής της δύναμής τους.

Βασικό κίνητρο για την κατάργηση δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών και την επακόλουθη πλήρη απελευθέρωση του εμπορίου αποτέλεσε ο ισχυρισμός ότι ο καλύτερος τρόπος βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου είναι η διενέργεια ελεύθερου εμπορίου. Σε παγκόσμιο επίπεδο η απελευθέρωση του εμπορίου επετεύχθη με τους ρυθμιστικούς κανόνες που καθιέρωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (οι δράσεις του θα αναφερθούν στο κεφάλαιο: Οι παγκόσμιοι συσχετισμοί δυνάμεων) και σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, υπηρεσιών και φυσικών προσώπων εντός των χώρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν υπογράψει την Συνθήκη Σένγκεν.²

² Συμφωνία Σένγκεν ή Συνθήκη Σένγκεν καλείται η συμφωνία που υπεγράφη στις 14 Ιουνίου του 1985 στο Σένγκεν ανάμεσα σε πέντε κράτη μέλη (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες) και είχε ως στόχο την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα την εγκατάσταση καθεστώτος ελεύθερης κυκλοφορίας για όλα τα πρόσωπα, υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν τη συμφωνία καθώς και αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Η σύμβαση Σένγκεν τέθηκε σε ισχύ το 1995 και ενσωματώθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με οκτώ την έναρξη ισχύος της συνθήκης του Άμστερνταμ το Μάιο του 1999. Έκτοτε, το κεκτημένο Σένγκεν εφαρμόζεται και αναπτύσσεται περαιτέρω εντός του νομικού και θεσμικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έπειτα από την τελευταία διεύρυνση τα ανατολικά σύνορα του χώρου Σένγκεν φθάνουν τα 4.278 χλμ.

Πέρα, όμως, από την ελεύθερη κυκλοφορά όπως αυτή προβλέπεται από τη Συνθήκη Σέγκεν καθιερώνεται και η ενιαία εσωτερική αγορά. Με την Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου το 1992, τέθηκαν οι βάσεις για την εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και την άρση των εμποδίων περί ελεύθερου εμπορίου. Τα άρθρα 8 Α, 8 Β και 8 Γ ΕΕΠ ορίζουν την ενιαία αγορά, σύμφωνα με τα οποία:

Η ενιαία εσωτερική αγορά περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων.

Το πρόγραμμα της εσωτερικής αγοράς καλύπτει την κατάργηση των φυσικών, των φορολογικών και τεχνικών φραγμών που οδηγεί σε μια εσωτερική αγορά άνευ συνόρων. Η πραγμάτωση του στρατηγικού προγράμματος της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς δημιούργησε ένα οργανωμένο ρυθμιστικό σύστημα λειτουργίας των επιχειρήσεων, προσανατολισμένο προς την αξιοποίηση των δυναμικών ανταγωνιστικών και λιγότερο των στατικών πλεονεκτημάτων. Καθοριστικός παράγοντας του συγκριτικού πλεονεκτήματος δεν είναι πλέον τα «εφόδια» κάθε κράτους μέλους σε κατ' ιδίαν συντελεστές παραγωγής. Πλέον, το συγκριτικό πλεονέκτημα προκαλείται από πολιτικές επιλογές που έχουν στόχο κυρίως τις επενδύσεις, τις υποδομές, την εκπαίδευση καθώς και την έρευνα και ανάπτυξη.

3.4 Το ισοζύγιο πληρωμών

Η καταγραφή των συναλλαγών μιας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο καλείται ισοζύγιο πληρωμών. Κάθε χώρα πραγματοποιεί συνεχώς αγορές και πωλήσεις αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων μεταξύ αυτής και του υπολοίπου κόσμου. Η εξίσωση αυτή είναι η βάση του ισοζυγίου πληρωμών. Στις χρεώσεις καταχωρούνται οι υποχρεώσεις που έχει το κράτος να πληρώσει σε ξένους, ενώ στις πιστώσεις καταχωρούνται οι απαιτήσεις που έχει το κράτος από ξένους. Το ισοζύγιο πληρωμών απαρτίζεται από το λογαριασμό τρεχουσών συναλλαγών, το λογαριασμό κεφαλαίου και το λογαριασμό συναλλαγματικών αποθεμάτων. Ο λογαριασμός τρεχουσών συναλλαγών και ο λογαριασμός κεφαλαίου δίδουν την ουσιαστική εμπορική και κεφαλαιουχική κίνηση μιας χώρας για μια συγκεκριμένη περίοδο.

Ισοζύγιο Πληρωμών

Λογαριασμός τρεχουσών συναλλαγών

- *Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών*
- *Εισαγωγές και εξαγωγές υπηρεσιών*
- *Μονομερείς παροχές από αλλοδαπούς στην ημεδαπή και αντιστρόφως*

Λογαριασμός κεφαλαίου

- *Αποτελείται από εισροές και εκροές άμεσων επενδύσεων, βραχυχρόνιων επενδύσεων και επενδύσεων χαρτοφυλακίου*

Λογαριασμός συναλλαγματικών αποθεμάτων

- *Αναφέρεται σε μεταβολές στα αποθέματα μετατρέψιμων νομισμάτων, υποχρεώσεις σε ξένες νομισματικές αρχές και αποθέματα χρυσό*

3.5 Οι παγκόσμιοι συσχετισμοί δυνάμεων

Οι μεγάλοι παγκόσμιοι οργανισμοί δρουν καταλυτικά στο πεδίο του συσχετισμού δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο. Συνήθως δεν απευθύνονται άμεσα στις επιχειρήσεις αλλά έμμεσα επιδρούν στο κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας τους, προσφέροντας έτσι πλήθος επιχειρηματικών ευκαιριών στο διεθνές περιβάλλον και διευκολύνσεις εμπορικών συναλλαγών μέσω άρσης των συνοριακών γραμμών. Εν ολίγοις, συντελούν ουσιαστικά την δημιουργία του παγκόσμιου χωριού.

Οι κρατικές ενώσεις της εποχής μας έχουν αλλάξει τα δεδομένα, μειώνοντας το ρόλο του κράτους και την αναγκαιότητα των κλασικών πολέμων, τονίζοντας την εποχή της παγκοσμιοποίησης και δίνοντας μια νέα δυναμική κοινωνικής και οικονομικής προόδου.³

3.5.1 Η Διεθνής Τράπεζα

Η Διεθνής Τράπεζα (World Bank) επίσημα ονομάζεται International Bank for Reconstruction and Development και αποτελείται από δύο σκέλη: το Διεθνές Χρηματοδοτικό Οργανισμό και το Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης. Ο αρχικός προσδιορισμός της τράπεζας ήταν η αναδόμηση και η ανάπτυξη των κατεστραμμένων από τον πόλεμο χωρών, σύντομα όμως επικέντρωσε ένα μεγάλο μέρος του ενδιαφέροντός της στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η Διεθνής Τράπεζα χορηγεί τα hard loans, τα hard loans είναι δάνεια 25 ετούς διάρκειας που εξοφλούνται σε ισχυρά, «σκληρά», νομίσματα χωρίς περίοδο χάριτος και

³ Διεθνής Επιχείρηση Περιβάλλον-Δομή και Προκλήσεις, Γιάννης Ν. Θανάπουλος, Interbooks 2006

σε τρέχοντα επιτόκια. Συνήθως, είναι ασφαλή και παρέχουν υψηλά εχέγγυα αποπληρωμής και το rating της Τράπεζας είναι πολύ υψηλό (AAA).

Ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης παρέχει τα soft loans, τα οποία έχουν 40 και πλέον έτη αποπληρωμής, εξοφλούνται σε νομίσματα που συχνά δεν έχουν καλή μετατρεψιμότητα, διαθέτουν σημαντική περίοδο χάριτος και με τα χαμηλότερα επιτόκια της αγοράς. Έτσι, ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης καθίσταται το μεγαλύτερο πρόγραμμα βοήθειας σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω της χρηματοδότησης των υπανάπτυκτων χωρών.

Παράλληλα, ο Διεθνής Χρηματοδοτικός Οργανισμός βοηθά το αναπτυξιακό έργο της Διεθνούς Τράπεζας προσφέροντας δανεισμό σε ιδιωτικούς φορείς αναπτυσσόμενων χωρών, σε περιπτώσεις που ο επιχειρηματικός κίνδυνος είναι αυξημένος και καθιστά αδύνατη τη δημιουργία νέων παραγωγικών επιχειρήσεων. Ο δανεισμός μέσω του οργανισμού συμβάλει στη δημιουργία τοπικών κεφαλαιαγορών και κοινοπραξιών (joint ventures)

3.5.2 Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχει σκοπό να παρέχει αρωγή στις χώρες να αντιμετωπίσουν το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών τους. Το ΔΝΤ συνεργάζεται μόνο με χώρες, επιβάλλει τάξη στο διεθνή νομισματικό χώρο απαλύνοντας τις έντονα ελλειμματικές περιόδους των ισοζυγίων πληρωμών, και κατ' επέκταση, τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Έχει ουσιαστική δύναμη κατά την επιτήρηση συναλλαγματικών ισοτιμιών και συμβάλλει στο συντονισμό της διεθνούς οικονομικής πολιτικής.

3.5.3 Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε για να τεθεί τέλος στους συχνούς και αιματηρούς πολέμους μεταξύ των γειτονικών χωρών που κατέληξαν στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήδη από το 1950, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα αρχίζει η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση διαρκούς ειρήνης. Τα έξι ιδρυτικά μέλη είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες. Επίσης, το 1957, με τη Συνθήκη της Ρώμης ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), ή «Κοινή Αγορά».

Η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Ιανουαρίου 1973, αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών μελών σε εννέα. Χάρη στην περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, τεράστια ποσά μεταφέρονται στις φτωχότερες περιφέρειες με στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη υποδομών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αυξάνει την επιρροή του στις υποθέσεις της ΕΕ και, το 1979, όλοι οι πολίτες μπορούν για πρώτη φορά να εκλέξουν απευθείας τα μέλη του.

Το 1981, η Ελλάδα γίνεται το δέκατο μέλος της ΕΕ, ενώ η Ισπανία και η Πορτογαλία ακολουθούν πέντε χρόνια αργότερα. Το 1986 υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία παρέχει τη βάση για ένα φιλόδοξο εξαετές πρόγραμμα που αποσκοπεί στην εξάλειψη των εμποδίων στο ελεύθερο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη οδηγεί στη δημιουργία της «Ενιαίας Αγοράς».

Το 1993, η Ενιαία Αγορά ολοκληρώνεται με την καθιέρωση των «τεσσάρων ελευθεριών»: της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων. Στη δεκαετία του '90 υπογράφονται, επίσης, δύο συνθήκες: το 1993, η συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση και, το 1999, η συνθήκη του Άμστερνταμ. Αρχίζει ο προβληματισμός για το πώς θα προστατευθεί το περιβάλλον και, επίσης, για τον τρόπο με τον οποίο οι Ευρωπαίοι μπορούν να αναλάβουν κοινή δράση σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Το 1995, η ΕΕ αποκτά τρία ακόμη νέα μέλη, την Αυστρία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία. Ένα μικρό χωριό στο Λουξεμβούργο δίνει το όνομά του στις συμφωνίες του Σένγκεν που επιτρέπουν σταδιακά στους Ευρωπαίους πολίτες να ταξιδεύουν χωρίς να υποβάλλονται σε έλεγχο διαβατηρίων στα εσωτερικά σύνορα.

Το 2002 γίνεται πραγματικότητα η νομισματική ένωση, τα δεύτερη συνιστώσα της ΟΝΕ ολοκληρώνοντας την ενιαία οικονομική και νομισματική πολιτική. Έτσι, αρχίζει η κυκλοφορία του ενιαίου νομίσματος, του ευρώ. Το τύπωμα, η κοπή και η διανομή τους σε δώδεκα χώρες είναι μια λογιστική ενέργεια μεγάλης κλίμακας. Ο αριθμός των κερμάτων που τίθενται σε κυκλοφορία υπερβαίνει τα 80 δισ. Τα χαρτονομίσματα είναι ομοιόμορφα για όλες τις χώρες. Τα κέρματα έχουν μία ομοιόμορφη όψη, στην οποία αναγράφεται η αξία του κέρματος, ενώ στην άλλη όψη απεικονίζεται ένα εθνικό έμβλημα.

Το 2004 διευρύνεται η ΕΕ με την προσθήκη οκτώ νέων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η Εσθονία, η Λεττονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Τσεχική Δημοκρατία προσχωρούν στην ΕΕ. Αυτό είναι το τέλος της διχοτόμησης της Ευρώπης που είχε αποφασιστεί από τις

μεγάλες δυνάμεις πριν από 60 χρόνια στη Γιάλτα. Προσχωρούν επίσης η Κύπρος και η Μάλτα.

Το 2007, δύο ακόμη χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, προσχωρούν στην ΕΕ, ανεβάζοντας έτσι τον συνολικό αριθμό των κρατών μελών σε 27 δημιουργώντας έναν από σημαντικότερους οργανισμούς το αιώνα..

Πρόθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να προωθήσει την αειφόρο ανάπτυξη των οικονομιών των κρατών μελών της, την συνεχή και ισόρροπη επέκταση, την διατήρηση αυξημένης πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας, την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των πολιτών της και την εγκαθίδρυση στενών σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών.

3.5.4 Η Βορειοαμερικανική Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (NAFTA)

Το 1989 ο Καναδάς και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής συμφώνησαν να εξαλείψουν τους μεταξύ τους εμπορικούς δασμούς. Το επόμενο βήμα έγινε το 1994, με μια νέα συμφωνία μεταξύ του Καναδά, του Μεξικού και των ΗΠΑ όπου όριζε τα εξής:

- εντός 10 ετών θα καταργηθούν όλοι οι δασμοί επί των αγαθών
- θα απομακρυνθούν όλοι οι εμπορικοί οι εμπορικοί φραγμοί για υπηρεσίες μέχρι το 2000
- θα προστατεύονται τα πνευματικά δικαιώματα και διπλώματα ευρεσιτεχνίας
- θα απομακρυνθούν οι περισσότεροι περιορισμοί ξένων επενδύσεων που προέρχονται από τρίτες χώρες

Για τους πολίτες των ΗΠΑ και του Καναδά, η NAFTA δημιούργησε όχι μόνο μια νέα κοινή αγορά αλλά και έναν τρόπο παραγωγής σε ανταγωνιστικά κόστη δεδομένου ότι το Μεξικό θα παρείχε σημαντικά χαμηλότερο κόστος εργασίας. Ωστόσο, δεν έλειπαν και οι αντιδράσεις τόσο στις ΗΠΑ, όπου πολιτικοί και εργατικά συνδικάτα φοβούνταν μήπως χαθούν θέσεις εργασίας που σταδιακά θα μεταφέρονταν στο Μεξικό λόγω χαμηλότερου λειτουργικού κόστους, όσο και στο Μεξικό που φοβούνταν ότι αυτό το βήμα θα ήταν αρχή της οικονομικής εξάρτησης της χώρας από ΗΠΑ και Καναδά.

3.5.5 Λοιπές γεωγραφικές ενώσεις κρατών

- Ένωση των Κρατών της Νοτιανατολικής Ασίας (ASEAN). Δημιουργήθηκε το 1992 με μέλη χώρες της Νοτιανατολικής Ασίας δημιούργησαν μεταξύ τους μια περιοχή ελεύθερου εμπορίου. Σκοπός τους είναι μέχρι το 2008 να έχουν δημιουργήσει μια κοινή αγορά σχετικά όμοια με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Οικονομική Κοινότητα Δυτικοαφρικανικών χωρών.
- Προτιμησιακή Εμπορική Περιοχή Αφρικής. Αποτελείται από χώρες της ανατολικής και νότιας Αφρικής.
- Ομάδα των Άνδεων. Απαρτίζεται από τη Βενεζουέλα, την Κολομβία, το Εκουαδόρ, το Περού και τη Βολιβία.
- Κοινή Αγορά της Νοτίου Αμερικής. Περιλαμβάνει χώρες όπως την Αργεντινή, την Ουρουγουάη, την Παραγουάη και τη Βραζιλία που είναι γνωστή ως Mercosur.

3.5.6 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD)

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης προήλθε από τον Οργανισμό για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία που συστάθηκε το 1948 με σκοπό την διαχείριση της αμερικανικής και καναδικής βοήθειας που δόθηκε για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά από τον καταστροφικό Β Παγκόσμιο Πόλεμο με το λεγόμενο σχέδιο Marshall.

Πλέον, στόχος του ΟΑΣΑ είναι τα κράτη μέλη του να χτίζουν δυνατές οικονομίες με αυξημένη αποτελεσματικότητα και να απελευθερωθεί το διεθνές εμπόριο. Η συνεισφορά του ειδικά στην οικονομία είναι βαρύνουσας σημασίας, το οικονομικό του τμήμα έχει ως στόχο τον εντοπισμό, τον προσδιορισμό της δομής και την ανάλυση διαφόρων μακροοικονομικών και μικροοικονομικών θεμάτων. Εκδίδει το Economic Outlook δυο φορές το χρόνο, όπου αναφέρονται οι τάσεις οι τάσεις και η αναμενόμενη οικονομική πρόοδος για τα επόμενα δυο χρόνια τόσο των κρατών μελών της όσο και των μη μελών της.

3.5.7 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO) δημιουργήθηκε με την τελική Πράξη του Γύρου Ουρουγουάης που υπογράφηκε στο Μαρακές τον Απρίλιο του 1994 και τέθηκε σε ισχύ από 1.1.1995. Εδρεύει στην Γενεύη της Ελβετίας, αριθμεί 153 κράτη μέλη και αποτελεί τον κατεξοχήν Οργανισμό που πραγματεύεται τα θέματα του Διεθνούς Εμπορίου συνεχίζοντας το έργο της GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Ο ΠΟΕ έχει τα χαρακτηριστικά Διεθνούς Οργανισμού ενώ η GATT ήταν μια απλή συμφωνία. Μολαταύτα η συνέχεια της GATT εξασφαλίζεται με διάταξη που

προβλέπει ότι ο νέος Οργανισμός θα διέπεται από τις αποφάσεις, τις διαδικασίες και τις πρακτικές που ίσχυαν στην GATT. Ο σκοπός του οργανισμού είναι η διευκόλυνση τόσο των παραγωγών αγαθών και υπηρεσιών, όσο και εξαγωγέων και εισαγωγέων.

Η συμφωνία ίδρυσης του ΠΟΕ περιλαμβάνει τέσσερα παραρτήματα:

- Παράρτημα 1: περιλαμβάνει την πολυμερή συμφωνία για το διεθνές εμπόριο αγαθών. Δηλαδή, τη συμφωνία για το διεθνές εμπόριο αγροτικών προϊόντων, την εφαρμογή υγειονομικών μέτρων, το διεθνές εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών ειδών και ενδυμάτων, τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, τα επενδυτικά μέτρα που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο, το anti-dumping και τα μέτρα αντί-επιδοτήσεων, τον υπολογισμό της δασμολογητέας αξίας, την εξέταση των εμπορευμάτων πριν τη φόρτωση, τους κανόνες καταγωγής, τις διαδικασίες για τη χορήγηση αδειών εισαγωγής, τις ρήτρες διασφάλισης. Περιλαμβάνει, επίσης, τη γενική συμφωνία για το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών. Τέλος, περιλαμβάνει τη συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που επηρεάζουν το εμπόριο.
- Παράρτημα 2: περιλαμβάνει τη συμφωνία για τη διευθέτηση των εμπορικών διαφορών.
- Παράρτημα 3: περιλαμβάνει το μηχανισμό ελέγχου των εμπορικών πολιτικών του ΠΟΕ.
- Παράρτημα 4: περιλαμβάνει τις πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες, όπως τη συμφωνία για το εμπόριο αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας, τη συμφωνία για τις δημόσιες συμβάσεις και τις διεθνείς συμφωνίες για τα γαλακτοκομικά προϊόντα και το βόειο κρέας.

Από την ανωτέρω ανάλυση του διεθνούς εμπορίου προκύπτει ότι έχει καθιερωθεί ως πρακτική και ως ζητούμενο σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω των πολλαπλών θετικών επιδράσεων στις κοινωνίες και στις οικονομίες των χωρών. Πλέον, το διεθνές εμπόριο περιφρουρείται και διευρύνεται χάρη σε πλήθος συμφωνιών και οργανισμών με αποτέλεσμα να συντελούν στην άνοδο της διεθνούς επιχείρησης, μιας επιχείρησης που ξεφεύγει από τα στενά γεωγραφικά σύνορα και δραστηριοποιείται σε παγκόσμιο επίπεδο. Ακολουθεί η ανάλυση της διεθνούς επιχείρησης, από τις απαρχές της μέχρι το σήμερα.

4. Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων

4.1 Εμφάνιση και εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Η διεθνής επιχείρηση είναι εκείνη η επιχείρηση που έχει τουλάχιστον μια από τις επιχειρηματικές λειτουργίες της σε περισσότερες από μία χώρες.

Ο ανωτέρω ορισμός αναλύει την σύγχρονη διεθνοποιημένη επιχείρηση, ωστόσο η διεθνής επιχείρηση δεν είναι φαινόμενο των νεότερων χρόνων αλλά έχει εμφανιστεί ως φαινόμενο από τα αρχαία χρόνια.

Στην περιοχή της μεσογείου διαφορές ελληνικές πόλεις κράτη ίδρυσαν αποικίες με κύριο σκοπό το εμπόριο. Το γεωγραφικό πεδίο δράσης των ελλήνων ήταν τα παράλια της Μικράς Ασίας, η Ιταλία, η Μασσαλία, η Κορσική, τα βόρεια παράλια της Αφρικής και η Σαρδηνία. Από τις πρώτες αποικίες είναι εκείνες στην Ταρσό και στην Αλ Μίνα κατά το 800 π.Χ. Στην πρώτη προηγήθηκαν οι Ρόδιοι και ακολούθησαν οι Ευβοείς, ενώ στη δεύτερη συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Η εγκατάσταση εκεί ελληνικών εμπορικών πρακτορείων οφείλεται στην έντονη ζήτηση σιδήρου από τα ελληνικά εργαστήρια. Το 688 π.Χ Κρήτες και Ρόδιοι, έκτισαν την πρώτη ελληνική αποικία στα νότια παράλια της Σικελίας και την ονόμασαν Γέλα. Κατά τον 5 αιώνα π.Χ οι σπουδαιότερες από τις ελληνικές αποικίες της ανατολικής ακτής της Σικελίας ήταν η Κατάνη, οι Λεοντίνοι και οι Συρακούσες. Κατά το 560 π.Χ Φωκαιείς ίδρυσαν την Αλαλία στην Κορσική, την Κάλαρι και την Ολβία στη Σαρδηνία. Μια άλλη αποικία, η Κυρήνη, στα παράλια της Λιβύης, που ιδρύθηκε κατά το 630 π.Χ άρχισε να προοδεύει σημαντικά μετά το 575 π.Χ. Λίγες ελληνικές αποικίες ιδρύθηκαν και στην Ανατολική Μεσόγειο. Εκτός, όμως, από τις αποικίες στην Ανατολική και τη Δυτική Μεσόγειο και

ιδιαίτερα στη Νότια Ιταλία, οι Έλληνες ίδρυσαν αποικίες στην Προποντίδα και τον Εύξεινο Πόντο. Οι Μιλήσιοι ήταν επίσης οι πρώτοι που ίδρυσαν αποικίες στον Εύξεινο Πόντο.

Στα νεότερα χρόνια, κατά τον 14^ο μέχρι και τον 20^ο αιώνα, εμφανίστηκε η αποικιοκρατία από τις δυτικές χώρες που άρχισαν να αναδύονται ως μελλοντικές μεγάλες δυνάμεις. Στα χρόνια του Μεσαίωνα παρατηρείται διεθνής δραστηριότητα στο τραπεζικό τομέα, οικογένειες τραπεζιτών στην Ιταλία του 14^{ου} αιώνα διατηρούσαν υποκαταστήματα στο Λονδίνο, την Μπριζ και το Παρίσι. Στο τέλος του 14^{ου} αιώνα υπήρχαν 150 ιταλικές τράπεζες με διεθνείς δραστηριότητες αλλά και εμπορικές εταιρείες οι οποίες είχαν εγκαταστήσει αντιπροσώπους ή και εμπορικούς σταθμούς σε σημαντικές πόλεις της Ευρώπης.

Μεταξύ του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα μεγάλου μεγέθους ευρωπαϊκές εμπορικές εταιρείες δημιούργησαν εκτεταμένα εμπορικά δίκτυα αποκτώντας μονοπωλιακά δικαιώματα εξαγωγής εμπορίου μεταξύ μητρόπολης και αποικιών με αντάλλαγμα την προώθηση των οικονομικών και πολιτικών στόχων των ευρωπαϊκών κρατών.

Τον 17^ο αιώνα παρατηρείται μια ενθάρρυνση προς την μετανάστευση επιχειρηματιών και εξειδικευμένων εργατών στις νέες χώρες, κυρίως από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Αμερική και την Αφρική, οι οποίοι σε συνδυασμό με την μεταφορά κεφαλαίων και τεχνολογίας, ίδρυσαν εταιρείες γεωργικής εκμετάλλευσης και μεταποιητικές μονάδες.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα έκανε την εμφάνισή της μια νέα μορφή διεθνών συναλλαγών. Βρετανικές επιχειρήσεις ανέθεταν σε βρετανικούς εμπορικούς οίκους, εγκατεστημένους στις υπερπόντιες αποικίες, την αντιπροσώπευσή τους μέσω συμβολαίων. Με αυτόν τον τρόπο, οι βρετανικές επιχειρήσεις έλυναν τα προβλήματα

επικοινωνίας, η οποία ήταν αρκετά δυσχερής λόγω της απόστασης, διατηρώντας ταυτόχρονα κάποιο βαθμό ελέγχου επί των δραστηριοτήτων τους στις απομακρυσμένες χώρες.

Μετά το 1830 η διεθνής δραστηριοποίηση των εταιρειών επικεντρώθηκε στην μεταποίηση όπου οι μητρικές εταιρείες επέκτειναν την παραγωγή τους σε νέες χώρες. Από το 1870 έως την έναρξη του Α Παγκοσμίου Πολέμου εμφανίζονται οι πρώτες βιομηχανικές πολυεθνικές επιχειρήσεις. Οι τεχνικές καινοτομίες, ως άμεσο απότοκο της βιομηχανικής επανάστασης, έδωσαν νέες ευκαιρίες στις επιχειρήσεις να αναπτύξουν την παραγωγή τους, μετατρέπόμενες σταδιακά σε πολυεθνικές επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα, θεαματική πρόοδος στις εγχώριες και διεθνείς μεταφορές, στις τηλεπικοινωνίες και στην τεχνική των αποθηκεύσεων, δημιούργησαν νέες ευκαιρίες εμπορίου σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, η εισαγωγή του ηλεκτρισμού και της μηχανής εσωτερικής καύσης στην παραγωγή έδωσαν περαιτέρω ώθηση στη βιομηχανία, παρέχοντας ευκαιρίες για τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας.

Στην περίοδο του μεσοπολέμου παρά την κατάρρευση των διεθνών κεφαλαιαγορών λόγω του κραχ του 1929 και της μεγάλης οικονομικής ύφεσης παρατηρείται αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις της εποχής χαρακτηρίζονται από την εμφάνιση δύο φαινομένων, πρώτον της καθετοποίησης μεταξύ των παραγωγικών δραστηριοτήτων που η επιχείρηση αναλάμβανε σε διάφορες χώρες, και της αυξανόμενης έντασης των συγχωνεύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων, δεύτερον άρχισε η εξειδίκευση και η δημιουργία υποκατάστατων προϊόντων.

Στην μεταπολεμική περίοδο ως και σήμερα πραγματοποιείται εξάπλωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, κυρίως των αμερικανικών πολυεθνικών, στον τομέα της

βιομηχανικής παραγωγής παραμερίζοντας τον πρωτογενή τομέα. Στις μέρες μας η διεθνοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας γίνεται εντονότερη και το θεσμικό πλαίσιο σταδιακά γίνεται πιο ελαστικό. Άλλωστε η απελευθέρωση των αγορών και η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων διευκόλυνε σημαντικά τις κινήσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων .

4.2 Κίνητρα διεθνοποίησης των επιχειρήσεων⁴

Υπάρχουν τρεις θεωρίες που συνέβαλαν καταλυτικά στην προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των κινήτρων που συμβάλλουν στη δημιουργία τους. Η πρώτη , χρονολογικά, είναι η θεωρία του κύκλου του προϊόντος του Raymond Vernon. Η δεύτερη είναι η εκλεκτική θεωρία της διεθνούς παραγωγής του John H. Dunning και τρίτη είναι η θεωρία του στρατηγικού μάντζμεντ του Michael Porter.

4.2.1 Η θεωρία του κύκλου προϊόντος

Ο Vernon χρησιμοποίησε στην ανάλυση του την άποψη του Posner περί τεχνολογικού χάσματος ανάμεσα στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες καθώς και την άποψη του Linder σχετικά με την ομοιότητα της ζήτησης στις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό ουσιαστικά έκανε και ο Vernon το 1966 όταν προσπάθησε να εξηγήσει τις Αμερικανικές ΑΞΕ μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο με βάση τα χαρακτηριστικά - πλεονεκτήματα των πιθανών χωρών υποδοχής (Location advantages). Συγκεκριμένα είπε (δανειζόμενος την πρωτότυπη ιδέα από τον χώρο του μάρκετινγκ) ότι η ζωή κάθε προϊόντος περνά 3 φάσεις, τις οποίες και συνέδεσε με την απόφαση σχετικά με το που

⁴ Πολλάλης Γ.& Μελάς Κ. (2005), Παγκοσμιοποίηση & Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Αθήνα-Εκδόσεις Παπαζήση, pp. 284.

μπορεί να παραχθεί το προϊόν ανάλογα με την κάθε φάση ζωής τους. Πιο αναλυτικά διέκρινε τα ακόλουθα στάδια στην παραγωγή ενός προϊόντος:

1. Νέο προϊόν: Πρόκειται για την είσοδο στην αγορά ενός καινούργιου προϊόντος. Αυτό το προϊόντος θα παραχθεί αρχικά στις ΗΠΑ (μη ξεχνάμε ότι η θεωρία του δημιουργήθηκε αρχικά για να εξηγήσει τις Αμερικάνικες ΑΞΕ). Γιατί στις ΗΠΑ; Γιατί οι ΗΠΑ ως πλούσια χώρα έχει απαιτητικούς καταναλωτές που επιθυμούν να δοκιμάσουν νέα προϊόντα. Επίσης είναι πλούσια χώρα σε κεφάλαιο και τεχνολογία. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά οδηγούν στην παραγωγή προϊόντων έντασης κεφαλαίου και υψηλής τεχνολογίας. Επίσης υπάρχουν επιπλέον λόγοι που κάνουν την επιχείρηση να επιλέξει ως πρώτη αγορά του νέου προϊόντος τις ΗΠΑ. Ένας λόγος είναι ότι το προϊόν ως καινούργιο δεν έχει σταθεροποιήσει τα χαρακτηριστικά του, επίσης πιθανό είναι να μην έχει σταθεροποιηθεί ο τρόπος παραγωγής τους, όπως και να απαιτούνται εξειδικευμένοι προμηθευτές ενδιάμεσων αγαθών. Όλοι αυτοί οι λόγοι σχεδόν υποχρεώνουν τους παραγωγούς να βρίσκονται κοντά στους καταναλωτές τους αλλά και τους προμηθευτές τους δεδομένου ότι έτσι μόνο θα μπορούν να λύνονται προβλήματα που αφορούν το προϊόν. Πάνω από όλα δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το νέο προϊόν σχεδιάστηκε για να ικανοποιήσει τις ανάγκες εύπορων αμερικανών καταναλωτών.

2. Ωριμο προϊόν: Σε αυτήν τη φάση ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του προϊόντος σταθεροποιούνται (πχ. ο σχεδιασμός του) και γενικά δεν υπάρχει ο «πειραματισμός» που υπήρχε στην προηγούμενη φάση. Επίσης, πάλι αντίθετα απ' ότι στην προηγούμενη φάση, υπάρχει προβληματισμός σχετικά με το κόστος παραγωγής του, δεδομένου ότι ίσως έχουν αρχίσει να εμφανίζονται ανταγωνιστές. Επιπλέον μπορεί να παρουσιαστούν νέες αγορές στο εξωτερικό. Αυτές οι νέες αγορές θα πρέπει να μοιάζουν καταναλωτικά στις ΗΠΑ (γιατί;). Με βάση αυτό το σκεπτικό οι αγορές

του εξωτερικού που θεωρούνται κατάλληλες για την παραγωγή του προϊόντος βρίσκονται στην Ευρώπη. Εκεί υπάρχουν εύποροι καταναλωτές και επίσης υπάρχει καλή και σχετικά φθηνή (λιγότερο ακριβή απ' ότι στις ΗΠΑ) βιομηχανική υποδομή. Βέβαια το ερώτημα που τίθεται και που εν μέρη απαντήσαμε (διαφορές στο κόστος παραγωγής) είναι γιατί μια επιχείρηση δεν εξάγει από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη αλλά προτιμά τις ΑΞΕ. Πέρα λοιπόν από τις διαφορές στο κόστος παραγωγής, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που κάνουν ασύμφορο το εμπόριο, όπως διάφορες μορφές παρεμβατισμού, αλλά και η επιθυμία των επιχειρήσεων να έχουν μια δυναμική παρουσία στις ευρωπαϊκές αγορές. Ούτως η άλλως οι επιχειρήσεις γνώρισαν τις ευρωπαϊκές αγορές αρχικά μέσω εξαγωγών του νέου τους προϊόντος για να καλύψουν τις ανάγκες ορισμένων «εκλεκτικών» ευρωπαίων καταναλωτών.

3. Τυποποιημένο προϊόν: Αρχικά η παραγωγή του προϊόντος στην Ευρώπη μπορεί να καλύπτει την εσωτερική αγορά. Αργότερα όμως μπορεί να έχουμε και εξαγωγές προς άλλες χώρες. Αυτές οι χώρες θα είναι είτε οι ΗΠΑ είτε άλλες, κυρίως, αναπτυσσόμενες χώρες. Σε αυτήν την περίπτωση και καθώς το προϊόν αποκτά τελείως σταθερά χαρακτηριστικά και γίνεται πάρα πολύ εύκολα ανταγωνίσιμο, ο πρωταρχικός και βασικότερος στόχος μιας επιχείρησης είναι να το παράγει όσο το δυνατό φθηνότερα για να μην αναγκαστεί να το αποσύρει από τις αγορές. Ούτε οι ΗΠΑ ούτε η Ευρώπη, στην δεκαετία του 1960 (αλλά ούτε και σήμερα), αποτελούν τους φθηνότερους τόπους παραγωγής των λεγόμενων τυποποιημένων προϊόντων. Αντίθετα οι αναπτυσσόμενες χώρες με τα χαμηλά εργατικά κόστη μπορούν να παράγουν το προϊόν. Έτσι αυτές οι χώρες αναλαμβάνουν την παραγωγή και εξαγωγές του προϊόντος.

4.2.2 Η εκλεκτική θεωρία

Η άποψη του Dunning για τους προσδιοριστικούς παράγοντες της διεθνούς παραγωγής άρχισε να διαμορφώνεται στα τέλη της δεκαετίας του 1950 ενώ παγιώθηκε και διατυπώθηκε με την τελική του μορφή τη δεκαετία του 1970. Η εκλεκτική θεωρία του Dunning για τη διεθνή παραγωγή υποστηρίζει πως το σύνολο των άμεσων επενδύσεων που γίνεται σε μια χώρα εξαρτάται από τρεις κατηγορίες παραγόντων.

Η πρώτη κατηγορία είναι το πλεονεκτήματα τοποθεσίας. Κάθε χώρα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, όπως προσφορά παραγωγικών συντελεστών, επίπεδο και ποιότητα καταναλωτών, νομοθεσία, κλίμα, κλπ, τα οποία δύνανται να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν τις ΑΞΕ.

Η δεύτερη κατηγορία είναι το πλεονεκτήματα εσωτερικοποίησης. Μια επιχείρηση επιθυμεί να διασφαλίσει, από τους ανταγωνιστές της, τις ενδιάμεσες αγορές της, όπως τη δημιουργία τεχνολογίας, μέσω ΑΞΕ.

Η τρίτη κατηγορία είναι τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Μια πολυεθνική επιχείρηση κατέχει εκείνες τις μοναδικές ικανότητες που της επιτρέπουν να αναλάβει τον κίνδυνο μιας άμεσης επένδυσης σε χώρες εκτός της μητρικής της.

Έτσι, ο Dunning με το «εκλεκτικό υπόδειγμα» θεωρεί ότι οι ΑΞΕ, ως ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, δεν μπορούν να ερμηνευθούν μόνο με μια κατηγορία πλεονεκτημάτων αλλά και με τις τρεις.

4.2.3 Η θεωρία του στρατηγικού μανάτζμεντ

Η τελευταία, χρονολογικά, θεωρία είναι αυτή του στρατηγικού μανάτζμεντ του Michael Porter που διατυπώθηκε τη δεκαετία του 1990. Ο Porter διαμόρφωσε τη

θεωρία του, προσπαθώντας να εξηγήσει γιατί οι επιχειρήσεις ορισμένων χωρών υπήρξαν πιο ανταγωνιστικές σε συγκεκριμένους τομείς.

Με τη μελέτη του ανακάλυψε κάποιους καθοριστικούς παράγοντες σχετικά με τα εμπορικά πρότυπα των χωρών και ιδιαίτερα των εκβιομηχανισμένων. Συγκεκριμένα, τα εσωτερικά χαρακτηριστικά μιας εθνικής οικονομίας επηρεάζουν τη ανάπτυξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος σε ορισμένες βιομηχανίες. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η εθνική κουλτούρα, η θέση του κεφαλαίου και της εργασίας, η βιομηχανική δομή της οικονομίας, η φύση της ζήτησης και η κατάσταση των υποστηρικτικών βιομηχανιών. Αυτοί οι παράγοντες καθορίζουν τις εγχώριες συνθήκες ανταγωνισμού οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα.

Σύμφωνα με τη θεωρία του στρατηγικού μάνατζμεντ, οι διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες χαρακτηρίζονται από την «αλυσίδα αξιών». Είναι οι διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες που κυμαίνονται από την εξαγωγή της πρώτης ύλης ως την παραγωγή και το μάρκετινγκ. Η μεμονωμένη επιχείρηση καλείται να αποφασίσει με πόσες και ποιες από αυτές τις δραστηριότητες θα ασχοληθεί καθώς και σε ποια μέρη του κόσμου θα τις αναπτύξει. Ως προς την επιλογή της περιοχής ο Porter έχει ενσωματώσει στη θεωρία του στρατηγικού μάνατζμεντ την εκλεκτική θεωρία του Dunning και τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας, εσωτερίκευσης και τοποθεσίας.

Το βασικό κίνητρο για τη διεθνοποίηση μιας επιχείρησης, κατά τον Porter, είναι ότι η πολυεθνική επιχείρηση παρέχει πρόσβαση σε μια μεγαλύτερη γκάμα πιθανών στρατηγικών μέσω των οποίων θα προσπαθήσει να αντλήσει οφέλη από την «αλυσίδα αξιών». Επιπλέον, έχει στη διάθεσή της περισσότερες τεχνικές και μηχανισμούς από μια τοπική επιχείρηση. Αυτές οι εναλλακτικές δημιουργούν διεθνή συμπλέγματα

εταιρικών σχέσεων με τη μητρική πολυεθνική επιχείρηση, καθιστώντας την και πάλι κυρίαρχη τόσο επί των εγχωρίων όσο και επί των διεθνών ανταγωνιστών της.

4.2.4 Επιμέρους θεωρίες

❖ *Θεωρία της εσωτερίκευσης*

Η θεωρία της εσωτερίκευσης, Internalization theory, βασίζεται στους Coase και Williamson οι οποίοι, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, έθεσαν το θέμα του κόστους συναλλαγών (transaction cost). Επειδή, κατά τη σχολή αυτή, η μεγιστοποίηση των κερδών είναι αποτέλεσμα της ελαχιστοποίησης του κόστους συναλλαγών (transaction costs minimisation) και επειδή η πολυεθνική επιχείρηση διευθύνει ένα διεθνές δίκτυο παραγωγής, η θεωρία αυτή ενδιαφέρεται για διαφορετικούς τρόπους συναλλαγής και όχι για τα όρια της επιχείρησης. Έτσι αν μια επιχείρηση δεν γίνει πολυεθνική, μπορεί εναλλακτικά να εξάγει τελικά ή ενδιάμεσα προϊόντα. Βέβαια το κόστος συναλλαγής ελαχιστοποιείται στην πρώτη και όχι στη δεύτερη περίπτωση, ειδικά σε επιχειρήσεις έρευνας και ανάπτυξης τεχνολογίας.

❖ *Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνούς βιομηχανίας*

Οι ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνούς βιομηχανίας, Competitive International Industry Approaches, αρχικά αποτέλεσαν επέκταση της θεωρίας κύκλου ζωής προϊόντων. Αργότερα κεντρικό σημείο αναφοράς αυτών των θεωριών υπήρξε η έννοια της τεχνολογικής συσσώρευσης (technological accumulation). Η δημιουργία σε ένα βιομηχανικό κλάδο νέας τεχνολογίας είναι μια διαδικασία σταδιακή και διαφορετική. Σταδιακή γιατί ο χρονικός ορίζοντας ανάπτυξης νέας τεχνολογίας είναι μεγάλος και διαφορετικός, γιατί αν και οι επιχειρήσεις μοιράζονται λίγο-πολύ την ίδια τεχνολογία, η κάθε μια χρησιμοποιεί τη δική της μέθοδο, τα δικά της εργαστήρια, το δικό της

επιστημονικό δυναμικό κτλ. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια τεχνολογική συμπληρωματική σχέση (technological complementarity) ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Έτσι αν μια περιοχή ή χώρα γίνει το κέντρο τεχνολογικής ανάπτυξης με ερευνητικά κέντρα, επιστημονικό δυναμικό κλπ., τότε επιχειρήσεις από άλλες χώρες θα επενδύσουν στη συγκεκριμένη χώρα με στόχο την τεχνολογία της (χώρας), η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά στην τεχνολογία τους (επιχειρήσεων).

❖ *Χρηματοοικονομικές θεωρίες*

Τέλος υπάρχουν χρηματοοικονομικές θεωρίες (financial theories) που επιχειρούν να εξηγήσουν τη διεθνή παραγωγή. Έτσι το κεφάλαιο θα επενδυθεί στις χώρες όπου τα επιτόκια είναι υψηλά και δεν υπάρχει κίνδυνος υποτίμησης. Επίσης χώρες με εμπορικά πλεονάσματα διαθέτουν ισχυρό νόμισμα, το οποίο αποτελεί κίνητρο επέκτασης των επιχειρήσεων αυτής της χώρας στο εξωτερικό.

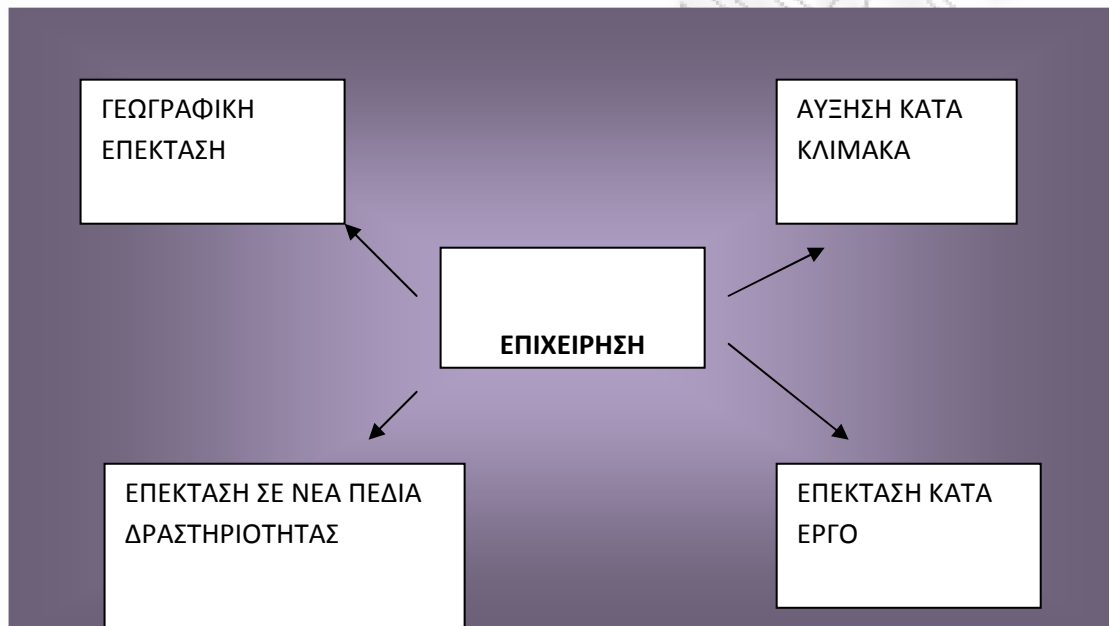
❖ *Κλασική μακροοικονομική θεωρία*

Η κλασική θεωρία του Adam Smith υποστηρίζει ότι στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες ο συντελεστής “κεφάλαιο” βρίσκεται σε υπερβάλλουσα προσφορά (αφθονία) με αποτέλεσμα η αμοιβή του (δηλαδή το κέρδος) να μειώνεται. Έτσι οι αναπτυγμένες χώρες έχουν κίνητρο να επενδύσουν στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Οι τελευταίες χαρακτηρίζονται από υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας και έτσι η αμοιβή του κεφαλαίου είναι υψηλότερη.

4.3 Στρατηγικές πολυεθνικών επιχειρήσεων

Η στρατηγική μιας επιχείρησης μπορεί να προσδιοριστεί ως οι πράξεις που επιτελούν οι managers προκειμένου να υλοποιήσουν τους στόχους της επιχείρησης. Για τις περισσότερες επιχειρήσεις, ο κυρίαρχος στόχος είναι η μεγιστοποίηση της

μακροχρόνιας κερδοφορίας. Στην συνέχεια, προτίθεται ανάλυση των βασικών αρχών της στρατηγικής καθώς και τα μέσα με τα οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να αυξήσουν την κερδοφορία τους από τη διεθνή επέκτασή τους, καθώς και οι στρατηγικές που υιοθετούν οι επιχειρήσεις που ανταγωνίζονται στην παγκόσμια αγορά.

4.3.1 Η διεθνής στρατηγική (international strategy)⁵

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, που υιοθετούν μια διεθνή στρατηγική προσπαθούν να δημιουργήσουν κέρδη μέσω της μεταφοράς ικανοτήτων και προϊόντων σε ξένες αγορές, όπου οι τοπικοί ανταγωνιστές δε διαθέτουν αυτές τις ικανότητες και τα προϊόντα. Οι περισσότερες διεθνείς επιχειρήσεις δημιουργούν κέρδη μεταφέροντας στις αγορές υποδοχής διαφοροποιημένα προϊόντα, τα οποία παρήχθησαν στη χώρα προέλευσης. Παράλληλα, τείνουν να εγκαθιδρύουν μονάδες για τις λειτουργίες

⁵ Charles W. L. Hill (2004), International Business: Competing in the Global Marketplace, 5th Edition, Boston-McGraw Hill/ Irwin, pp.428-429.

παραγωγής και marketing σε κάθε βασική χώρα στην οποία δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά.

Μια διεθνής στρατηγική έχει νόημα, όταν μια πολυεθνική έχει σημαντικές ικανότητες, που οι τοπικοί ανταγωνιστές σε ξένες χώρες δε διαθέτουν και όταν η επιχείρηση αντιμετωπίζει σχετικά μικρές πιέσεις για προσαρμογή στα τοπικά πρότυπα και μείωση κόστους. Υπό τέτοιες συνθήκες, μια διεθνής στρατηγική μπορεί να αποδειχθεί πολύ κερδοφόρος.

Παραταύτα, όταν υπάρχουν υψηλές πιέσεις για τοπική προσαρμογή, οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν αυτήν την στρατηγική υστερούν ή ακόμα μειονεκτούν σε σχέση με τις επιχειρήσεις, που δίνουν έμφαση στην προσαρμογή της στρατηγικής τους, σύμφωνα με τις τοπικές συνθήκες της αγοράς υποδοχής. Επιπροσθέτως, λόγω της αύξησης του αριθμού των απαραίτητων βιομηχανικών εγκαταστάσεων, οι επιχειρήσεις που υιοθετούν αυτήν την στρατηγική τείνουν να υποφέρουν από τα υψηλά λειτουργικά κόστη. Το γεγονός αυτό καθιστά την στρατηγική αυτή ακατάλληλη στις βιομηχανίες όπου υπάρχουν υψηλές πιέσεις κόστους.

4.3.2 Η πολυεγχώρια στρατηγική (multidomestic strategy)

Σύμφωνα με την πολυεγχώρια στρατηγική η πολυεθνική επιχείρηση ιδρύει θυγατρικές σε κάθε αγορά που την ενδιαφέρει με στόχο να παράγουν για να καλύψουν τις ανάγκες της κάθε αγοράς. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της στρατηγικής είναι ότι οι θυγατρικές δρουν σχεδόν ως αυτόνομες μονάδες. Δεν τις ενδιαφέρει ο διεθνής ανταγωνισμός, παρά μόνο ο ανταγωνισμός που αντιμετωπίζουν από άλλες θυγατρικές άλλων ΠΕ καθώς και εγχωρίων επιχειρήσεων στη χώρα υποδοχής.

Το βασικότερο μειονέκτημα της πολυεγχώριας στρατηγικής είναι ότι λόγω της προσήλωσης της στην τοπική αγορά δεν παρακολουθεί τις εξελίξεις στη διεθνή αγορά και έτσι μπορεί να χάνει διάφορες ευκαιρίες επέκτασης σε άλλες αγορές. Επίσης, δεδομένου ότι οι θυγατρικές ενδέχεται να παράγουν το ίδιο προϊόν σε κάθε χώρα, αυτό επιβαρύνει την αποδοτικότητα της ΠΕ από άποψη κόστους.

4.3.3 Η παγκοσμιοποιημένη στρατηγική (global strategy)

Ο άλλος τύπος στρατηγικής είναι η παγκοσμιοποιημένη στρατηγική (global strategy). Με βάση αυτή τη στρατηγική οι δραστηριότητες της ΠΕ σε μια χώρα επηρεάζονται από τις δραστηριότητες που αναπτύσσει η θυγατρική σε άλλες χώρες. Σε αυτήν την περίπτωση η ΠΕ αναπτύσσει παγκόσμια προϊόντα για να καλύψει ομοιογενείς ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς.

Το κυριότερο μειονέκτημα της παγκοσμιοποιημένης στρατηγικής είναι ότι παραβλέπει τις ιδιαιτερότητες ανάμεσα στις χώρες και έτσι όπως και στην περίπτωση της πολυεγχώριας στρατηγικής ενδέχεται να χάσει σημαντικές ευκαιρίες επέκτασης της παραγωγής σε νέες αγορές με νέα προϊόντα.

4.3.4 Η διεθνική στρατηγική (transnational strategy)

Σύμφωνα με τους Bartlett και Ghoshal (1995), καθηγητές στο Harvard και το London Business School αντίστοιχα, υπάρχει και ένας τρίτος τύπος στρατηγικής, η λεγόμενη διεθνική στρατηγική (transnational strategy).

Αυτή η στρατηγική λαμβάνει υπ' όψιν της τόσο τις παγκόσμιες δυνάμεις που οδηγούν σε ομοιογενή παραγωγή όσο και τις τοπικές δυνάμεις που οδηγούν σε διαφοροποίηση. Αυτή η στρατηγική ουσιαστικά πρεσβεύει ότι η επιτυχία μιας ΠΕ οφείλεται στο βαθμό ευελιξίας της. Η ευελιξία μιας ΠΕ επιτυγχάνεται όταν έχει

καλύτερη κατανόηση και των δύο τύπων των προαναφερθέντων δυνάμεων που μπορεί να επηρεάσουν τις αποφάσεις της επιλογής τόπων παραγωγής και διανομής ενδιάμεσων και τελικών αγαθών.

4.4 Τρόποι εισόδου σε νέες αγορές

Οι επιχειρήσεις έχουν αρκετές επιλογές όσο αφορά στην είσοδο τους σε νέες αγορές με διαφορετικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τόσο για την ίδια την επιχείρηση όσο και για την χώρα υποδοχής.

4.4.1 Έμμεσες εξαγωγές (indirect exporting)

Με αυτήν την επιλογή οι εξαγωγές του προϊόντος γίνονται χωρίς άμεση συμμετοχή της επιχείρησης. Η επιχείρηση πωλεί το προϊόν στον μεταπράτη και εκείνος διοχετεύει το προϊόν στην αγορά. Αυτή επιλογή αποδεικνύει άγνοια των συνθηκών της αγοράς και σε σχέση με τις άλλες μεθόδους εισόδου χαρακτηρίζεται από τη μικρότερη, εκ μέρους της επιχείρησης, επενδυτικής συμμετοχής, τον χαμηλότερο επιχειρηματικό κίνδυνο και το χαμηλότερο εμπορικό κέρδος από τη δραστηριότητα στην νέα αυτή αγορά.

4.4.2 Άμεσες εξαγωγές (direct exporting)

Η επιχείρηση με αυτήν την επιλογή συνειδητοποιεί την δυνατότητα κέρδους. Έτσι, μέσω συνεργασίας με την κατάλληλη εταιρεία ή οποία συνήθως αναλαμβάνει τη διάθεση και το μάρκετινγκ των προϊόντων της. Η δημιουργία ενός τμήματος εξαγωγών και οι σχετικές δραστηριότητες προϋποθέτουν μεγάλο επενδυτικό κόστος, το οποίο επιφέρει μεγαλύτερο επενδυτικό κίνδυνο από ό,τι είχαμε στις έμμεσες εξαγωγές αλλά και αντίστοιχα μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

4.4.3 Συνεκμεταλλεύσεις και άλλα ιδιοκτησιακά καθεστώτα

Ο όρος συνεκμεταλλεύσεις ή αλλιώς κοινοπραξίες προέρχεται από τον αγγλικό όρο joint ventures (JVs). Με την εμπειρία που η εταιρεία έχει ήδη αποκτήσει από τις άλλες εξαγωγικές και διεθνείς δραστηριότητές της, είναι σε θέση να δημιουργήσει μια πιο ουσιαστική παρουσία στις ξένες αγορές. Συνήθως οι συνεκμεταλλεύσεις αποτελούν ένα αρκετά σίγουρο βήμα στη διεθνοποίηση μιας επιχείρησης. Ωστόσο, οι συνεκμεταλλεύσεις συνοδεύονται από αυξημένη επιχειρηματική επένδυση με συνακόλουθη αύξηση του επιχειρηματικού κινδύνου αλλά ταυτόχρονα αυξάνεται και το κέρδος από την δραστηριότητα.

4.4.4 Στρατηγικοί επενδυτές (strategic alliances)

Σε αρκετές περιπτώσεις η διεθνοποίηση χρειάζεται ειδικές γνώσεις ή περισσότερα χρήματα από αυτά που η ίδια η εταιρεία διαθέτει. Έτσι, ένας στρατηγικός επενδυτής που θα είναι σε θέση να δώσει τις παραπάνω δυνατότητες κρίνεται απαραίτητος.

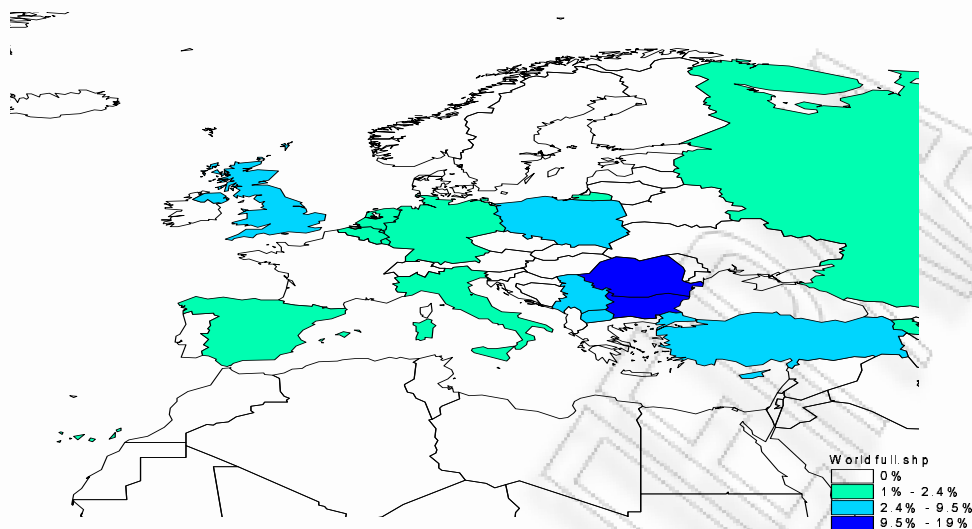
Στο παρόν κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με την εμφάνιση της διεθνούς επιχείρησης, ένα μόρφωμα των νεότερων χρόνων, μια μετεξέλιξη της επιχείρησης. Αναλύσαμε τα κίνητρα της διεθνοποίησης, τα οποία είναι κυρίως οικονομικά, και τα πολλαπλά οικονομικά οφέλη. Τέλος, αναφερθήκαμε και στις στρατηγικές διεθνοποίησης των επιχειρήσεων. Στο πέμπτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε και στην παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στο διεθνές προσκήνιο, την εξάπλωσή τους στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Θα έχουμε μια σύντομη περιγραφή των ελληνικών διεθνοποιημένων επιχειρήσεων καθώς και των πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από τις δραστηριότητές τους.

5. Η ανάδειξη των ελληνικών διεθνοποιημένων επιχειρήσεων

5.1 Η εξάπλωση των ελληνικών επιχειρήσεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική μετατόπιση του εξαγωγικού και «εξωστρεφούς» ενδιαφέροντος των ελληνικών επιχειρήσεων από τις παραδοσιακές αγορές της Δυτικής Ευρώπης και του αναπτυγμένου κόσμου (χώρες ΟΟΣΑ- ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, κ.α.) στις αγορές των Βαλκανίων και της Κεντρικής & Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Σημαντικό ρόλο της μετατόπισης του ενδιαφέροντος αποτελεί η γεωγραφική εγγύτητα των χωρών αυτών σε σχέση με την Ελλάδα.

Οι συνολικές επενδύσεις ελληνικών κεφαλαίων στις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ξεπερνούν το ποσό των 15 δισ. ευρώ οι συνολικές, με προοπτική να αυξηθούν κατά πολύ καθώς οι χώρες σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και εδραιώνουν ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον.

Υιοθετούνται εξάλλου με γρήγορους ρυθμούς οι αναγκαίες οικονομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, γεγονός το οποίο συμβάλλει στη δημιουργία ενός ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος και αποτελεί ταυτόχρονα πεδίο ανάπτυξης ευκαιριών και προκλήσεων για τη δραστηριοποίηση των ξένων επενδυτών. Μεταξύ αυτών και το ελληνικό επιχειρηματικό στοιχείο, το οποίο συγκαταλέγεται στους πρωτοπόρους και διεκδικεί τον ρόλο του ισχυρού περιφερειακού παράγοντα (βλ. παράρτημα 8.1, 8.2, 8.3 και 8.5). Ειδικά στη Βουλγαρία, στη Ρουμανία και στη Σερβία, οι ελληνικές επιχειρήσεις συγκαταλέγονται μεταξύ των τριών μεγαλύτερων ξένων επενδυτών.

Επίσης οι χώρες αυτές βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα και τη διεύδυση των τραπεζικών εργασιών στην οικονομική δραστηριότητα. Σταδιακά ενισχύεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στο τραπεζικό σύστημα, κάτι που οδηγεί σε αύξηση των καταθέσεων και της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Οι αγορές της Ρουμανίας, της Τουρκίας, της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Αλβανίας, στις οποίες οι εγχώριες τράπεζες έχουν παρουσία, αποτελούν μια πρόκληση για τους έλληνες τραπεζίτες λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης που παρουσιάζουν, και τους οποίους αναμένεται να

διατηρήσουν τουλάχιστον για μία τετραετία, κυρίως στη λιανική τραπεζική, σε μια περίοδο που στην Ελλάδα έχουν εμφανιστεί τα πρώτα σημάδια κόπωσης.

Εν τω μεταξύ το συνολικό κόστος των δημοσίων καθώς και των μικρών έργων που έχουν ήδη ενταχθεί στο ΕΣΟΑΒ (Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων) και βρίσκονται σήμερα υπό υλοποίηση ξεπερνάει τα 720 εκατ. ευρώ, ενώ συγχρόνως ο συνολικός προϋπολογισμός των εγκεκριμένων ιδιωτικών παραγωγικών επενδύσεων στο πλαίσιο του ΕΣΟΑΒ ανέρχεται ήδη σε 138,6 εκατ. ευρώ.

5.1.2 Αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος

Η στρατηγική διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη πρέπει να στηριχθεί σε διακριτό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για να έχει μέλλον. Χρειάζεται να αναζητηθούν στοιχεία διαφορετικότητας και μοναδικότητας για τα οποία ο σύγχρονος καταναλωτής είναι διαθέσιμος να πληρώσει κάτι παραπάνω, ένα premium έναντι των κοινών προϊόντων του εμπορίου. Τα στοιχεία αυτά δεν είναι απαραίτητο να εκφράζουν νέες τεχνολογίες. Μπορεί να εκφράσουν τη διαφορετική σκέψη των Ελλήνων, να έχουν τις ρίζες τους στην παράδοση, στον τρόπο που εμείς βλέπουμε την προσφορά στον σύγχρονο καταναλωτή. Η αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μπορεί να καθοδηγηθεί από το τρίπτυχο ΣΧΕΔΙΑΣΗ-ΠΟΙΟΤΗΤΑ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

1. Η **Σχεδίαση** έχει απεριόριστες δυνατότητες για δημιουργία καινοτομικών λύσεων. Περιλαμβάνει τόσο την αισθητική πτυχή, την άυλη διάσταση του ωραίου, όσο και την τεχνολογική, δηλαδή τη λειτουργικότητα των λύσεων, του τρόπου εξυπηρέτησης. Οι γείτονές μας οι Ιταλοί έχουν να επιδείξουν επιτυχίες στον τομέα αυτό. Η ενδοσκόπηση στην Ελληνική κουλτούρα και παράδοση μπορεί να δώσει ιδέες μοναδικές.

2. Η **Ποιότητα** είναι σημαντική, ιδιαίτερα για χώρες σχετικά ακριβές, όπως η Ελλάδα τείνει να γίνει σήμερα. Η ποιότητα όμως σήμερα έχει ανέβει γενικά. Σε μεγάλο βαθμό έχει γίνει στοιχείο προαπαιτούμενο και λιγότερο στοιχείο διαφοροποίησης. Για να σταθεί κανείς στην αγορά, σε χώρα σχετικά ακριβή, πρέπει να έχει ποιότητα. Η στρατηγική διαφοροποίησης με στόχευση σε τμήματα πολύ υψηλής ποιότητας απαιτεί επενδύσεις και σημαντική E&A, πράγμα που δεν φαίνεται εφικτό για την ελληνική επιχείρηση. Όμως για την Ελληνική επιχείρηση είναι αναγκαίο η διαφοροποίηση να εμπεριέχει τη διάσταση της ποιότητας.

3. Το **Περιβάλλον**, η αειφόρος ανάπτυξη, η οικολογική διάσταση προσφέρει νέες ευκαιρίες διαφοροποίησης. Δεν πρέπει να το βλέπουν οι επιχειρήσεις ως περιορισμό, ως συμμόρφωση σε ρυθμίσεις και νομοθεσία. Μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για δημιουργία νέων προσφορών στον προβληματισμένο σύγχρονο καταναλωτή. Για παράδειγμα εταιρείες όπως η COCOMAT ή APIVITA έχουν ενσωματώσει οικολογικές διαστάσεις στην ανταγωνιστική τους στρατηγική. Αυτό τους έχει προσδώσει μακροπρόθεσμα διατηρήσιμο πλεονέκτημα και αποτελεί τη βάση επιτυχίας τους. Με τη χρήση φυσικών υλών, με νέες συνθέσεις, με αξιοποίηση παραδοσιακών συνταγών πιο φιλικών σε συνδυασμό με σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να εξαχθούν νέες λύσεις.

5.1.3 Καινοτομικός προσανατολισμός

Η αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στις παραπάνω διαστάσεις μπορεί να οδηγήσει σε καινοτομίες. Πολύ περισσότερο αν και οι τρεις διαστάσεις συνδυασθούν και επιδιωχθούν ολοκληρωμένα. Αυτό για τις περισσότερες επιχειρήσεις

αποτελεί ριζικό αναπροσανατολισμό. Επιδίωξη του νέου, της καινοτομίας σε όλο το σύστημα.

Η παραγωγή καινοτομίας δεν είναι απαραίτητο να προσανατολίζεται σε βασική τεχνολογική έρευνα, σε μεγάλες τεχνολογικές καινοτομίες, σε ριζικές ανατροπές. Αυτό απαιτεί μεγάλα ποσά για E&A. Εξάλλου η Ελλάδα είναι πολύ χαμηλά σε έρευνα και τεχνολογία, ακόμη και σε σύγκριση με μικρές χώρες. Δεν μπορεί να κάνει μεγάλα, μη ρεαλιστικά άλματα.

Μικρές καινοτομίες, που αλλάζουν την προσφορά στον καταναλωτή είναι πιο κατάλληλες για τους προϋπολογισμούς της ελληνικής επιχείρησης. Υπάρχουν απεριόριστες δυνατότητες για μικρές, προοδευτικής φύσης καινοτομίες:

- ❖ σε εφαρμογές νέας, βασικής τεχνολογίας στις παραγωγικές διαδικασίες
- ❖ στο προσφερόμενο προϊόν και στον τρόπο εξυπηρέτησης
- ❖ στην ανάδειξη λύσεων και ιδεών που στηρίζονται στην Ελληνική παράδοση και το Ελληνικό περιβάλλον.

Οι μικρές καινοτομίες συνήθως περνούν απαρατήρητες. Όμως διαμορφώνουν πορεία. Οι πηγές ιδεών είναι πολλαπλές, όλο το σύστημα: τα στελέχη, οι εργαζόμενοι και οι σχέσεις στην αγορά, οι πελάτες, οι ανταγωνιστές, ο κοινωνικός ιστός, η παράδοση. Δεν είναι απαραίτητα τα εργαστήρια και τα τμήματα E&A. Έτσι μπορούμε να προωθήσουμε μια «διάχυτη» άποψη της καινοτομίας η οποία αναδύεται από το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης.

Η καινοτομία είναι άρρηκτα δεμένη με το ανθρώπινο κεφάλαιο και την κουλτούρα της επιχείρησης και της χώρας. Με το νοητικό κεφάλαιο και τις γνώσεις. Με

τις κοινωνικές αξίες και το πλέγμα κοινωνικών σχέσεων. Με τη στάση απέναντι στη μάθηση και στην επιδίωξη νεωτερισμών.

Η Ελλάδα δεν υστερεί στον τομέα του ανθρώπινο δυναμικού. Μάλιστα στους διεθνείς δείκτες για το ανθρώπινο δυναμικό κατατάσσεται πιο υψηλά από ότι σε άλλους δείκτες της οικονομίας, της τεχνολογίας, της διοίκησης και των επιχειρήσεων. Επίσης έχει τη δική της μοναδική παράδοση και κοινωνικό περιβάλλον. Υστερεί όμως στην κουλτούρα αναζήτησης του νέου, προώθησης βελτιώσεων και αλλαγών.

Ο τομέας των επιχειρήσεων υστερεί ιδιαίτερα στην καινοτομία. Σε άλλες μικρές χώρες οι επιχειρήσεις έχουν πολύ υψηλότερες επιδόσεις σε καινοτομία (π.χ Σκανδιναβικές χώρες). Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να αντιγράψουμε τις πολιτικές των χωρών αυτών. Απλά να ξεκινήσουμε μια προσπάθεια συζήτησης για προώθηση μορφών καινοτομίας που ταιριάζουν στις ιδιαίτερες συνθήκες του Ελληνικού περιβάλλοντος καθώς και του τρόπου ενίσχυσής τους.

Στο ανοιχτό παγκόσμιο περιβάλλον η ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής οικονομίας θα κριθεί κυρίως από την ικανότητα των ίδιων των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις για καινοτομία, για δημιουργία νέων προσφορών στις διεθνείς αγορές. Από την ικανότητά τους να υλοποιήσουν ένα ολοκληρωμένο προσανατολισμό στο τρίπτυχο σχεδίαση – ποιότητα – περιβάλλον. Ο προσανατολισμός αυτός πρέπει να ενσωματωθεί στο σύστημα, να γίνει σκοπός και τρόπος λειτουργίας της επιχείρησης. Αναπόσπαστο μέρος της κουλτούρας της. Έτσι, η επιχείρηση θα μπορεί να βρίσκει συνεχώς νέα στοιχεία καινοτομίας και να ανανεώνει τη στρατηγική διαφοροποίησης χωρίς να αλλοιώνει την ταυτότητά της.

5.2 Κίνητρα διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων

Θεωρούμε ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν τριών ειδών κίνητρα για να επεκταθούν στο εξωτερικό. Διακρίνουμε σε ειδικά κίνητρα επιχείρησης (firm specific motives), στρατηγικά κίνητρα (strategic motives) και ειδικά κίνητρα χώρας (country specific motives). Τα ειδικά κίνητρα επιχείρησης (firm specific motives) έχουν αναπτυχθεί από τους Hood και Young (1979), Dunning και άλλους μελετητές.

Η λογική πίσω από τα κίνητρα αυτά είναι ότι μια επιχείρηση όταν επεκτείνει τη δραστηριότητά της στο εξωτερικό, έχει να αντιμετωπίσει υψηλότερα κόστη, απ' ό,τι όταν δραστηριοποιείται στο εσωτερικό της χώρας. Έτσι, όταν μια ελληνική επιχείρηση δραστηριοποιείται σε μια ξένη χώρα έχει να αντιμετωπίσει το κόστος της διαφορετικής γλώσσας, διαφορετικού νομικού πλαισίου, διαφορετικής νοοτροπίας κλπ. Για να αντιμετωπίσει αυτά τα κόστη (τα οποία δεν αντιμετωπίζουν οι αλβανικές επιχειρήσεις) η ξένη επιχείρηση πρέπει να έχει ορισμένα πλεονεκτήματα τα οποία δεν έχουν οι τοπικές επιχειρήσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση οι ελληνικές επιχειρήσεις διαθέτουν πλεονεκτήματα όπως καλύτερο management, ευκολότερη πρόσβαση σε διεθνείς αγορές απ' ό,τι οι τοπικές επιχειρήσεις, πρόσβαση σε φτηνότερο χρηματικό κεφάλαιο κτλ. Όλα αυτά αποτελούν κίνητρα (motives) για την ελληνική επιχείρηση να επεκτείνει τη δραστηριότητά της στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το όφελος από τα πλεονεκτήματα αυτά πρέπει να εξουδετερώνει το κόστος λειτουργίας στο εξωτερικό.

Η δεύτερη κατηγορία κινήτρων, τα στρατηγικά κίνητρα (strategic motives) περιλαμβάνουν: Το πλεονέκτημα της πρώτης κίνησης (first mover advantage), δηλαδή μια ελληνική επιχείρηση εισέρχεται στην ξένη αγορά για να την κατακτήσει πριν από ξένους ή άλλους έλληνες ανταγωνιστές. Ένα δεύτερο κίνητρο είναι η επίτευξη

αρχηγικού κόστους (cost leadership), όπως έχει αναπτυχθεί από τον Porter. Η επίτευξη αυτού του στόχου δεν είναι δυνατή στην Ελλάδα λόγω υψηλού εργατικού κόστους. Έτσι, η επιχείρηση παράγει στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης οι οποίες έχουν χαμηλότερο κόστος σε σχέση με την Ελλάδα. Έτσι επενδύοντας στο εξωτερικό η επιχείρηση αποκτά αρχηγία κόστους στο εσωτερικό. Αντίστοιχα η επιχείρηση μπορεί να έχει μια στρατηγική διαφοροποίησης (differentiation strategy). Επιπλέον, υπάρχουν οι στρατηγικές του ειδικού κόστους (cost focus) και ειδικής διαφοροποίησης (differentiation focus). Οι στρατηγικές αυτές έχουν επίσης αναπτυχθεί από τον Porter και αναφέρονται σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν κίνητρα επενδύσεων στο εξωτερικό.

Τέλος τα κίνητρα χώρας (country specific motives) αναφέρονται σε παράγοντες που έχουν οι χώρες Ελλάδα-χώρες Νοτιοανατολικής Ευρώπης και οι οποίοι ωθούν τις ελληνικές επιχειρήσεις σε αυτές. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι οι παράγοντες συντελεστών των χωρών αυτών (π.χ. φτηνό εργατικό δυναμικό), παράγοντες ζήτησης (π.χ. η αγορά μπορεί να απορροφήσει ένα ελληνικό προϊόν χαμηλής ποιότητας το οποίο δε γίνεται δεκτό από τους έλληνες καταναλωτές), εμπόδια εμπορίου (π.χ. αν υποδοχής μια χώρα επιβάλλει ποσοτώσεις στις ελληνικές εισαγωγές, τότε η ελληνική επιχείρηση επενδύει στο εσωτερικό της χώρας δημιουργώντας μια μονάδα παραγωγής και έτσι αποφεύγει ποσοτώσεις ή φόρους). Συνοπτικά παραθέτονται τα κίνητρα διεθνοποίησης στο παράρτημα, στον πίνακα 8.4.

5.3 Η ελληνική παρουσία και τα βασικά πλεονεκτήματα ανά χώρα

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

- ❖ Μακροχρόνιες και εδραιωμένες διμερείς εμπορικές σχέσεις (4η σημαντικότερη χώρα προορισμό παγκοσμίως των ελληνικών προϊόντων κατά το 2007)
- ❖ Γεωγραφική εγγύτητα
- ❖ Είσοδος στην ΕΕ-27 από 1-1-2007, η οποία δημιουργεί ευμενέστερο επιχειρηματικό περιβάλλον με χαμηλότερο επενδυτικό κίνδυνο
- ❖ Έντονη ελληνική επενδυτική παρουσία (η Ελλάδα είναι ο 2ος μεγαλύτερος επενδυτής στην Βουλγαρία)
- ❖ Υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της βουλγαρικής οικονομίας και άνοδος του βιοτικού επιπέδου
- ❖ Δυνατότητες εξαγωγής όλων των κατηγοριών ελληνικών προϊόντων τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία σιδήρου, υάλου, τροφίμων, ποτών, ένδυση-υπόδηση, τουρισμός, Υπηρεσίες (πληροφορική, υγεία, logistics, real estate, κλπ.)
- ❖ Σταδιακή βελτίωση του εγχώριου επιχειρηματικού κλίματος
- ❖ Διάνοιξη νέων μεθοριακών διαβάσεων
- ❖ Πετρελαιοαγωγός Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη
- ❖ Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης διασυνοριακής συνεργασίας (INTERREGIIA, IVA, Ελλάδα-Βουλγαρία)

Αναλυτικότερα, οι ελληνικές επενδύσεις στη Βουλγαρία, συνολικά, για το διάστημα 1992 ως 2006 υπερέβησαν κατά πολύ το 1,5 δισ. ευρώ, καταλαμβάνοντας

ποσοστό 10% στις συνολικές άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα αυτή και την τρίτη θέση μετά την Αυστρία και την Ολλανδία. Ειδικότερα, οι ελληνικές τράπεζες κατέχουν το 23,6% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων.

Η ελληνική επενδυτική παρουσία παραμένει σταθερή τα τελευταία έξι χρόνια, με επενδύσεις ύψους 200 εκατ. ευρώ περίπου κατ' έτος, με υψηλότερες επενδύσεις εκείνες του έτους 2002. Στην πραγματικότητα η επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων διαφέρει από τα επίσημα βουλγαρικά στοιχεία, καθώς σε αυτά δεν συμπεριλαμβάνονται επενδύσεις οι οποίες προέρχονται από διαθέσιμα κεφάλαια ή κέρδη ή είναι αποτέλεσμα τραπεζικού δανεισμού ή προέρχονται από τρίτη χώρα. Κατά την τελευταία δεκαετία τα ελληνικά κεφάλαια κατείχαν για μεγάλο διάστημα την πρώτη θέση στη Βουλγαρία.

Οι ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονται σε περίπου 1.500 (με εγγεγραμμένες επιχειρήσεις στη Βουλγαρία πάνω από 3.000) και έχουν δημιουργήσει πολλές δεκάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα στη Νότια Βουλγαρία όπου λειτουργούν εργοστάσια και βιοτεχνίες παραγωγής ενδυμάτων και υποδημάτων. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ελληνική επιχειρηματική παρουσία στη Βουλγαρία είναι ιδιαίτερα δυναμική στους τομείς των υπηρεσιών (κυρίως τράπεζες), υποδομών, βιομηχανίας τροφίμων/ποτών, μεταλλευμάτων, εμπορίου και δικτύων διανομής και παραγωγής ενδυμάτων.

Τον Ιούλιο του 2003 κατακυρώθηκε η δεύτερη άδεια ιδιωτικής τηλεόρασης με παμβουλγαρική εμβέλεια στον ελληνικών συμφερόντων τηλεοπτικό σταθμό Nova TV (Ant1). Τα τελευταία έτη η ΕΚΟ - ΕΛΔΑ - Βουλγαρία έκανε σημαντικές επενδύσεις.

Το Χρηματιστήριο Αθηνών έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για την ιδιωτικοποίηση του 44% του χρηματιστηρίου της Σόφιας και για συνεργασία με το χρηματιστήριο της

Σόφιας κατά τα πρότυπα της συνεργασίας με το χρηματιστήριο της Λευκωσίας. Δυνατότητες ανάπτυξης συνεργασιών εντοπίζονται επίσης σε προϊόντα της αμυντικής βιομηχανίας. Στον κατασκευαστικό τομέα, το 2004 η κοινοπραξία των κατασκευαστικών εταιρειών ΜΤ ΑΤΕ, Ερμόν ΑΕ και Δομοκάτ ΑΕ ανέλαβε το έργο μελέτης, κατασκευής και εγκατάστασης εξοπλισμού σε σταθμό βιολογικού καθαρισμού αστικών λυμάτων του Ράζλογκ (επί παραποτάμου του Νέστου), συνολικής αξίας 4,85 εκατ. ευρώ. Η Προοδευτική επισκευάζει τον δρόμο Σάντοβο - Ράζλογκ. Η ελληνική εταιρεία Τέρνα ΑΕ επελέγη για την ανακατασκευή και ηλεκτροδότηση τμήματος 37,7 χλμ. της σιδηροδρομικής γραμμής Φιλιπούπολη - Σβίλενγκραντ στην περιοχή Κρούμοβο - Παρβομάι (το έργο συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ, πρόγραμμα ISPA).

- ❖ Μακροχρόνιες και εδραιωμένες διμερείς εμπορικές σχέσεις (6η σημαντικότερη χώρα προορισμό παγκοσμίως των ελληνικών προϊόντων κατά το 2007)
- ❖ Η μεγαλύτερη αγορά καταναλωτών με 21,6 εκατ. κατοίκους
- ❖ Είσοδος στην ΕΕ-27 από 1-1-2007, η οποία δημιουργεί ευμενέστερο επιχειρηματικό περιβάλλον με χαμηλότερο επενδυτικό κίνδυνο
- ❖ Ισχυρή ελληνική επενδυτική παρουσία (αποτελεί την 1η χώρα προορισμού των ελληνικών επενδύσεων μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής)
- ❖ Δυναμικά εξελισσόμενη οικονομία (ανάπτυξη της τάξης του 6%)
- ❖ Σημαντικές εξαγωγικές δυνατότητες για τους κλάδους των τραπεζικών εργασιών, τηλεπικοινωνιών, συμβουλευτικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και κατασκευών, τροφίμων και ποτών, ναυτιλιακών,

κλωστοϋφαντουργίας, πληροφορικής, ασφαλειών, ειδών συσκευασίας, πλαστικών, φαρμακευτικών και καλλυντικών

- ❖ Προώθηση ρουμανικής νομοθεσίας για την ενίσχυση των Ξένων Επενδύσεων
- ❖ Εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή σε θέματα προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, προστασίας περιβάλλοντος, ποιότητας, κλπ.
- ❖ Η υλοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων στην Ρουμανία τα επόμενα χρόνια μέσω διαρθρωτικών ταμεία για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- ❖ Η χρηματοδότηση της Ρουμανίας από την ΕΕ μέσα στο διάστημα 2007-2013 αναμένεται ότι θ' ανέλθει αθροιστικά στα 19,6 δις €. Σε αυτά προστίθενται εισπράξεις από την ΚΑΠ.
- ❖ Χαμηλότερο εργατικό κόστος στη Ρουμανία.
- ❖ Χαμηλός φορολογικός συντελεστής για επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα: 16%.

Σύμφωνα με τα επίσημα ρουμανικά στοιχεία, η χώρα μας κατέχει την ένατη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στη Ρουμανία με συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 505,5 εκατ. ευρώ (στα επίσημα στοιχεία δεν περιλαμβάνονται οι μεταβιβάσεις κεφαλαίων ελληνικών επενδύσεων μέσω Κύπρου, Λουξεμβούργου, Ιρλανδίας, Ολλανδίας κ.ά.). Σύμφωνα όμως με ορθότερες εκτιμήσεις, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των τριών πρώτων ξένων επενδυτών (οι μεγαλύτερες ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια έχουν γίνει στη Ρουμανία), με 800 περίπου ενεργές επιχειρήσεις και με το συνολικό ελληνικό κεφάλαιο που επενδύθηκε να υπολογίζεται σε άνω των 3 δις. ευρώ, λαμβάνοντας υπόψη και την αύξηση κεφαλαίων από τον ΟΤΕ-Romtelecom το 2002, την εξαγορά μετοχών από τη Eurobank της Bank Post τα έτη 2002 και 2003 και την

εξαγορά πλειοψηφίας μετοχών από την Εθνική Τράπεζα της Banca Romaneska το 2003.

Σημειωτέον ότι ο ΟΤΕ απέκτησε το 2002 πλειοψηφικό πακέτο μετοχών στη Romtelecom (κατέχει το 54%), ύστερα από επίπονες διαπραγματεύσεις και με τη συγκατάθεση, τελικά, της ρουμανικής κυβέρνησης για τη συμπληρωματική αυτή εξαγορά μετοχών. Στις 27.5.2005 υπεγράφη μεταξύ της Cosmote και της Romtelecom συμφωνία για την ανάληψη του 70% της εταιρείας κινητής τηλεφωνίας Cosmorom, με τη συμμετοχή κατά 120 εκατ. ευρώ της Cosmote στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Cosmorom. Περαιτέρω, τον Οκτώβριο του 2005 ο ΟΤΕ πούλησε στην Cosmote τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας που διαθέτει στα Βαλκάνια. Έτσι η Cosmote έγινε κύριος του 70% της Cosmote Romania (Cosmorom).

Μετά και την εξαγορά από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος του 81,6% του πακέτου μετοχών της Banca Romaneska, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας κατέχει πλέον τη δεύτερη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στον εν λόγω τομέα με 15,4%, μετά την Αυστρία, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της κεντρικής τράπεζας της Ρουμανίας. Υπεγράφη επίσης η σύμβαση εξαγοράς του 57,13% της MindBank από την ΑΤΕ.

Εξετάζοντας το σύνολο των ελληνικών επενδύσεων παρατηρείται ότι εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα οικονομικής δραστηριότητας: τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, συμβουλευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, κατασκευές, τρόφιμα - ποτά, ναυτιλιακά, κλωστοϋφαντουργία, πληροφορική, ασφάλειες, είδη συσκευασίας, πλαστικά, φαρμακευτικά και καλλυντικά, λίζινγκ, ιχθυοκαλλιέργειες

ΑΛΒΑΝΙΑ

- ❖ Η Ελλάδα κατατάσσεται στην πρώτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Αλβανία
- ❖ Σταθερή οικονομική ανάπτυξη της χώρας (της τάξης του 6%)
- ❖ Οι κυριότεροι τομείς με εξαγωγικές δυνατότητες από Ελλάδα προς Αλβανία είναι: καύσιμα, βιομηχανία (ράβδοι σιδήρου, προφίλ από ξύλο, ακατέργαστο αλουμίνιο, οικοδομικά υλικά κλπ.), τρόφιμα-ποτά (εσπεριδοειδή, μπύρα, κλπ), καπνά, ενδύματα, κλωστοϋφαντουργία, κατασκευές
- ❖ Η διασύνδεση των καθέτων αξόνων της Αλβανίας με την Εγνατία οδό
- ❖ Ο σαφής ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας και η σταδιακή εναρμόνιση της προς την ευρωπαϊκή νομοθεσία, διευκολύνει περισσότερο την προσέλκυση νέων επενδύσεων.
- ❖ Το χαμηλό εργατικό κόστος, η γειτνίαση με την χώρα μας, ο υδάτινος πλούτος, οι ακαλλιέργητες εκτάσεις αλλά και η έλλειψη προϊόντων και υπηρεσιών καθιστά τη χώρα ελκυστική για ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με δυνητική αγορά τα ΝΔ Βαλκάνια
- ❖ Εμπόριο. Στη χώρα υπάρχουν αρκετές ελλείψεις σε τυποποιημένα προϊόντα.
- ❖ Η παραγωγική βάση της χώρας είναι ακόμα υπό ανάπτυξη. Η σταδιακή μείωση των δασμών καθιστά περισσότερο ανταγωνιστικά τα εισαγόμενα προϊόντα. Ελλάδα και Ιταλία είναι οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Αλβανίας.

- ❖ Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης διασυνοριακής συνεργασίας (INTERREG ΠΑ, ΙVA, Ελλάδα-Αλβανία).

Πιο αναλυτικά, η Ελλάδα κατέχει περίπου το 27% επί του συνόλου των ξένων επενδύσεων στην Αλβανία και την πρώτη θέση σε επενδυμένο κεφάλαιο, το οποίο υπερβαίνει τα 800 εκατ. δολάρια. Οι περίπου 270 ελληνικές και ελληνικών συμφερόντων επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς: τηλεπικοινωνιών, εμπορικών τραπεζών, εργοληψίας και κατασκευών, εμπορίας καπνού, εμπορίας και διακίνησης πετρελαίου και πετρελαιοειδών, κλωστοϋφαντουργίας, τροφίμων και ειδών ένδυσης - υπόδησης.

Μεταξύ των ελληνικών επιχειρήσεων στην Αλβανία αναφέρονται: τέσσερις τράπεζες - Εθνική, Εμπορική, η θυγατρική της Πειραιώς Tirana Bank και η Alpha - που συνεχώς επεκτείνονται, οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας Albanian Mobile Communications (συμφερόντων Cosmote) και Vodafone (συμφερόντων Vodafone Ελλάδος). Η τσιμεντοβιομηχανία Τιτάν προχωρεί σε σημαντική επένδυση, ύψους περίπου 200 εκατ. ευρώ, για την κατασκευή βιομηχανικής μονάδας. Οι ελληνικές τράπεζες, όπως η Alpha Bank, η Εθνική και η Εμπορική Τράπεζα, κατέχουν υψηλά ποσοστά στην τραπεζική αγορά στους τομείς των χορηγούμενων δανείων, των καταθέσεων και των κερδών. Στον κατασκευαστικό τομέα, όπου οι ελληνικές εταιρείες κατέχουν ποσοστό 30%-40% της εγχώριας αγοράς, δραστηριοποιούνται οι ΔΙΕΚΑΤ ΑΕ, ΓΕΚ Τέρνα, Ατέρμων, Alpha Delta ΕΠΕ, ΜΤ Constructions ΕΠΕ, Εγνατία ΑΕ, ΜΤ Fidias ΕΠΕ κ.ά. Η ΔΙΕΚΑΤ ΑΕ κατά το τρέχον έτος ανέλαβε το έργο της αναβάθμισης των δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας για λογαριασμό της Kesh Sh.a., ύψους 6,847 εκατ. ευρώ, χρηματοδοτούμενο από την EBRD. Η εταιρεία Prometheus Gas SA (του ομίλου Κοπελούζου) υπέγραψε στις 2.8.2006 Μνημόνιο

Κατανόησης με την αλβανική κυβέρνηση για την ενεργειακή διασύνδεση της Αλβανίας με τον αγωγό φυσικού αερίου της Δυτικής Μακεδονίας (με την κατασκευή αγωγού μήκους 320 χλμ. και τη δημιουργία σταθμού παραγωγής ενέργειας από φυσικό αέριο στην Κορυτσά).

- ❖ Ισχυρή ελληνική επενδυτική παρουσία. Η Ελλάδα κατέχει σταθερά την πρώτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην ΠΓΔΜ την περίοδο των τελευταίων 11 ετών
- ❖ Μακροχρόνιες και εδραιωμένες διμερείς εμπορικές σχέσεις. Η ΠΓΔΜ συγκαταλέγεται στις 15 κορυφαίες χώρες-προορισμούς των ελληνικών εξαγωγών (11η θέση το 2007)
- ❖ Σταθερή βελτίωση του οικονομικού κλίματος της χώρας. Η βελτίωση του οικονομικού κλίματος αποδίδεται στις προωθούμενες φορολογικές μεταρρυθμίσεις και τις διαπραγματεύσεις ένταξης με Ε.Ε.
- ❖ Παρά το μικρό μέγεθος της χώρας και της αγοράς (2 εκατ. κάτοικοι), η γεωγραφική γειτνίαση με την Ελλάδα (χαμηλό μεταφορικό κόστος) διευκολύνει την ανάπτυξη εμπορικών συναλλαγών και επιχειρηματικής συνεργασίας, ειδικότερα σε τομείς όπως: γεωργία, παραγωγή και επεξεργασία τροφίμων και ποτών, μεταποίηση, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, επεξεργασία τροφίμων, τηλεπικοινωνίες, κατασκευές, υπηρεσίες υγείας, υπηρεσίες τουρισμού, ενέργεια, δίκτυα διανομής, λοιπές μορφές συνεργασίας
- ❖ Από κοινού αξιοποίηση προγραμμάτων διεθνών οργανισμών

- ❖ Διαθεσιμότητα φθηνού και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού
- ❖ Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης διασυνοριακής συνεργασίας (INTERREG ΠΑ, ΙVΑ, Ελλάδα-ΠΓ4Μ)

Το ύψος των συνολικών ελληνικών επενδύσεων που έχουν υλοποιηθεί ή βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης ανέρχεται σε περίπου 950 εκατ. ευρώ (συμπεριλαμβανομένης της συνολικής αξίας του κεφαλαίου που συνδέεται με τη λειτουργία του δεύτερου δικτύου κινητής τηλεφωνίας και της δαπάνης κατασκευής του πετρελαιαγωγού Θεσσαλονίκης - Σκοπίων).

Οι ελληνικές επενδύσεις αφορούν κυρίως τους ακόλουθους τομείς: τρόφιμα - αναψυκτικά (είδη αρτοποιίας, παγωτά, μπίρα, μη οινοπνευματώδη ποτά), ενέργεια - πετρέλαιο, βιομηχανία τσιμέντου, ορυχεία, μάρμαρα, τράπεζες, καπνοβιομηχανία, έτοιμο ένδυμα και αξεσουάρ (παραγωγή φασόν) και σύσταση εμπορικών εταιρειών και αντιπροσωπειών.

ΤΟΥΡΚΙΑ

- ❖ Συνεχής αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών. Η Τουρκία συμπεριλαμβάνεται στις 10 κορυφαίες χώρες προορισμού των ελληνικών εξαγωγών (7η θέση το 2007)
- ❖ Μεγάλο μέγεθος εγχώριας αγοράς (<70 εκατ. κάτοικοι)
- ❖ Υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας
- ❖ Ιδιαίτερα ευοίωνες προοπτικές για τους κλάδους: πετρελαίου, βιομηχανίας (πλαστικά, μηχ/κός εξοπλισμός), παροχής υπηρεσιών (τράπεζες,

τηλεπικοινωνίες, πληροφορική), μεταποίησης (τρόφιμα), εμπορίου και κλωστοϋφαντουργίας

- ❖ Ευνοϊκό θεσμικό και ρυθμιστικό περιβάλλον για έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας
- ❖ Χαμηλό κόστος εργασίας (υπολογίζεται σε 600 US\$ μέσος μηνιαίος μικτός μισθός)
- ❖ Ειδικό καθεστώς παροχής επενδυτικών κινήτρων στην μεταποίηση ανάλογα με την περιφέρεια εγκατάστασης
- ❖ Λειτουργία 91 ολοκληρωμένων βιομηχανικών περιοχών σε 81 περιφέρειες, ενώ άλλες 151 είναι υπό κατασκευή
- ❖ Λειτουργία 20 Ζωνών Ελεύθερου Εμπορίου
- ❖ Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης διασυνοριακής συνεργασίας (INTERREG ΠΑ, ΙVΑ, Ελλάδα-Τουρκία).

Τον πρώτο ξένο επενδυτή στη Σερβία αποτελεί η χώρα μας. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Σερβικής Υπηρεσίας Προώθησης Επενδύσεων για τις άμεσες επενδύσεις, κατά το διάστημα 2001-2004 οι ελληνικές επενδύσεις καταλαμβάνουν την τέταρτη θέση, με το ύψος του κεφαλαίου που επενδύθηκε να φθάνει τα 122,12 εκατ. δολάρια. Ωστόσο τα στοιχεία αυτά δεν περιλαμβάνουν επενδύσεις που έγιναν πριν από το 2001, επενδύσεις μέσω υπεράκτιων εταιρειών, επενδύσεις στο Μαυροβούνιο, καθώς και επενδύσεις σε είδος, παραχωρήσεις δικαιωμάτων κ.ά.

Οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις (από το 1996 και εντεύθεν) ανέρχονται σε 1,8 δισ. ευρώ. Το συνολικό ελληνικό επενδυμένο κεφάλαιο (συνυπολογιζομένων αμέσων και άλλων επενδύσεων) ανέρχεται σε 2,1 δισ. ευρώ. Σημειώνεται η παρουσία 150 μεικτών ελληνογιουγκοσλαβικών εταιρειών, καθώς και 120 περίπου αμιγώς ελληνικών.

Μεταξύ των κυριότερων ελληνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη Σερβία αναφέρουμε ενδεικτικά τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών ΟΤΕ (απέκτησε το 20% της Telecom Serbia το 1997), Intracom (προμηθεύτρια της Telecom Serbia σε καρτοτηλέφωνα), τις τράπεζες Εθνική (12 υποκαταστήματα), Alpha Bank (υποκαταστήματα και Serbian Jubanka), Eurobank Ergasias (υποκαταστήματα και Post Banka), Πειραιώς (Atlas Banka) και ΕΤΕΒΑ (γραφείο αντιπροσωπείας), τα ΕΛΛΠΕ (Yugopetrol και πρατήρια καυσίμων ΕΚΟ-YU), τις βιομηχανίες τροφίμων Δέλτα (παραγωγική μονάδα Delyug), 3E Coca-Cola (Fresh Co), Αθηναϊκή Ζυθοποιία.

5.4 SWOT Analysis στις χώρες ενδιαφέροντος

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Με την ένταξη της Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την μετάβαση της στην Ευρώπη των 27, διευρύνθηκαν παράλληλα τα όρια της ευρωπαϊκής αγοράς. Επιπρόσθετα, η Σερβία και η Τουρκία βρίσκονται σήμερα σε προ - ενταξιακές διαπραγματεύσεις για την είσοδό τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ελλάδα εκμεταλλευόμενη την γεωγραφική της εγγύτητα με τις χώρες της Βαλκανικής προβαίνει σε επενδύσεις λόγω των πολλαπλών ωφελειών της, όπως το μειωμένο λειτουργικό κόστος όπως το κόστος μεταφοράς των προϊόντων καθώς και το αισθητά χαμηλότερο κόστος παραγωγής και ανθρώπινου δυναμικού που κυμαίνεται σε επίπεδα 30-70% χαμηλότερα από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Ένα επιπρόσθετο όφελος για τις ελληνικές επιχειρήσεις είναι η δυνατότητα δραστηριοποίησης σε μια νέα, ουσιαστικά, αγορά, που βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, με πληθυσμό πολλαπλάσιο της Ελλάδας. Εξάλλου, τόσο το σταδιακό «άνοιγμα» των τοπικών βαλκανικών αγορών στο εξωτερικό εμπόριο όσο και η ύπαρξη συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου διευκολύνουν τις εμπορικές συναλλαγές.

Τέλος, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε και τους άρρηκτους δεσμούς που συνδέουν τις βαλκανικές χώρες καθώς διαθέτουν κοινό πολιτισμικό παρελθόν και ιστορία που απαντάται ανά τους αιώνες.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Παρά τις αδιαμφισβήτητα σημαντικές ευκαιρίες που προκύπτουν από την διεύρυνση των δραστηριοτήτων των ελληνικών επιχειρήσεων στις βαλκανικές χώρες υπάρχουν και παράγοντες που δρουν ως τροχοπέδη για την ανάπτυξη και βιωσιμότητα αυτού του εγχειρήματος.

Οι βαλκανικές χώρες δεν διαθέτουν σύγχρονες υποδομές που υποβοηθούν την επιχειρηματικότητα, όπως οι τηλεπικοινωνίες και οι νέες τεχνολογίες. Οι βιομηχανίες τους χρειάζονται επείγοντως σύγχρονες τεχνολογίες, αποτελεσματικότερη διοίκηση και περισσότερη ευελιξία, έτσι ώστε στο μέλλον τα προϊόντα τους να ανταγωνίζονται με επιτυχία ανταγωνιστικά προϊόντα στις διεθνείς αγορές. Έτσι, παρατηρείται να υπάρχει τεχνολογική οπισθοδρόμηση ωστόσο ο εκσυγχρονισμός των ανωτέρω υποδομών κρίνεται πολυδάπανος και χρονοβόρος. Σε ανάλογη κατάσταση βρίσκεται και το έμπυχο υλικό των βαλκανικών χωρών καθώς οι εξειδικευμένοι υπάλληλοι και έμπειρα στελέχη εκλείπουν.

Οι οικονομίες των χωρών αυτών βρίσκονται σε μετάβαση που σημαίνει ότι ακόμα βρίσκονται, άλλες περισσότερο άλλες λιγότερο, στο μεταίχμιο του σοσιαλισμού

και την σύγχρονης καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς, και δεν έχουν γνωρίσει τον ίδιο βαθμό εμπορικής ολοκλήρωσης με τη Δύση και ειδικότερα με την Ευρωπαϊκή Ένωση Αυτό καταδεικνύει ότι σταδιακά ενσωματώνουν τις αρχές της ελεύθερης οικονομίας και της οικονομίας της αγοράς.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Με την εξάπλωση των δραστηριοτήτων των ελληνικών επιχειρήσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη προκύπτουν αρκετές προκλήσεις και ευκαιρίες που είναι καταλυτικές για το εγχείρημα της διεθνοποίησης τους .

Το κυριότερο είναι ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε μία ευρύτερη αγορά σε σχέση με αυτή της Ελλάδας άρα αυξάνεται η παραγωγική δραστηριότητα των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα να είναι η δυνατή η δημιουργία οικονομιών φάσματος, δηλαδή η παραγωγή ποικιλίας προϊόντων από την ίδια επιχείρηση.

Η περιοχή της ΝΑ Ευρώπης διαθέτει πόρους με συγκριτικά χαμηλότερο κόστος, ιδιαίτερα οι ανθρώπινοι πόροι, το προσωπικό, δεδομένου του χαμηλών μισθών. Έτσι, επιτυγχάνεται άμεσα η μείωση κόστους που δύναται να επιφέρει την εμφάνιση οικονομιών κλίμακας με σημαντικά οικονομικά οφέλη για την επιχείρηση.

Τέλος, λόγω της τεχνολογικής οπισθοδρόμησης των χωρών αυτών δίνεται η δυνατότητα στις ελληνικές επιχειρήσεις να γίνουν πρωτοπόροι προωθώντας τις νέες τεχνολογίες και τα παράγωγα προϊόντα και υπηρεσίες. Λόγω της τεχνογνωσίας τους, οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι σε θέση να προσφέρουν υψηλής ποιότητας προϊόντα και υπηρεσίες που θα υπερέχουν από εκείνα των βαλκανικών χωρών δημιουργώντας, έτσι, συνθήκες μονοπωλίου προς όφελος των ελληνικών επιχειρήσεων.

ΑΠΕΙΛΕΣ

Πέρα από τα αδιαμφισβήτητα οφέλη και τις πλείστες ευκαιρίες που προσφέρει ο χώρος της ΝΑ Ευρώπης στις ελληνικές επιχειρήσεις δεν παύουν να ελλοχεύουν κίνδυνοι που απειλούν τόσο την επιτυχία όσο και τη βιωσιμότητα του εγχείρημα της διεθνοποίησης τους.

Η σημαντικότερη απειλή αποτελούν τα δυσμενή επακόλουθα από την πρόσφατη οικονομική κρίση που υφίσταται αυτή τη στιγμή τα οποία πλήττουν τις ασθενείς οικονομίες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης. Αρκετά βαλκανικά κράτη, δεδομένου ότι αποτελούν οικονομίες σε μετάβαση, βρίσκονται στο χείλος της χρεοκοπίας λόγω του υπέρογκου διεθνούς δανεισμού και του χρόνιου δημοσιονομικού ελλείμματος. Ενώ άλλα κράτη έχουν ζητήσει την αρωγή του ΔΝΤ για την ενίσχυση των οικονομιών τους. Έτσι, λόγω της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας είναι πιθανόν ελληνικές επιχειρήσεις να δεχτούν πιέσεις όσον αφορά στους τζίρους τους λόγω πτώσης της ζήτησης που ίσως τις οδηγήσει σε χρεοκοπία.

Τέλος, οι πολιτισμικές διαφορές που παρατηρούνται στους λαούς της ΝΑ Ευρώπης, όπως θρησκευτικές διαφορές όσον αφορά στην Τουρκία, ίσως αποτελέσουν τροχοπέδη στην ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων. Άλλωστε δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και το παρελθόν των Βαλκανίων, της άλλοτε πυριτιδαποθήκης της Ευρώπης, όπου κυριαρχούσε ο αλυτρωτισμός, ο εθνικισμός και ο εδαφικός επεκτατισμός που οδήγησαν στους Βαλκανικούς Πολέμους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

6. ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

6.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης πολιτικής και οικονομίας

Οι δύο επιστημονικές σφαίρες, πολιτική και οικονομία, φαίνονται εκ πρώτης όψεως ασύνδετοι, ωστόσο υπάρχουν θεωρητικές συμβολές που συνέβαλαν στην αντίληψη ότι οι δύο αυτές έννοιες δεν είναι αμοιβαία απαρνούμενες.

Ανάμεσα σε αυτούς που συνειδητοποίησαν ότι οι δύο αυτοί χώροι δεν μπορούν παρά να συνυπάρχουν και αν επιδρούν ο ένας στον άλλον ήταν ο Edward H. Carr. Η συμβολή του έλαβε χώρα μερικά χρόνια μετά το τέλος του Α Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι μαρξιστικές αντιλήψεις είχαν σημαντική επιρροή στην οικονομική και πολιτική σκέψη. Ο Carr, ακολουθώντας το μαρξιστικό παράδειγμα και τις αντιλήψεις περί κατευθυνόμενης οικονομίας, υπερθεμάτισε το γεγονός ότι η οικονομική δραστηριότητα μπορούσε κατά περιπτώσεις να αποτελέσει μέρος της πολιτικής γιατί σύμφωνα με τον Μαρξ ενυπήρχε μια διαρκώς αυξανόμενη σπουδαιότητα στο ρόλο που οι οικονομικές δυνάμεις έπαιζαν στην πολιτική. Επιπρόσθετα, ο Carr τόνισε την σπουδαιότητα των πολιτικών νόμων ως πρωτογενών πηγών διεξαγωγής της οικονομικής δραστηριότητας. Συνεπώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η οικονομική επιστήμη δεν μπορεί να μελετηθεί εποικοδομητικά σε απομόνωση από την πολιτική.

Αρκετά χρόνια μετά τον Carr, στην δεκαετία το '70, η Susan Strange⁶ τόνισε ότι οι δύο σφαίρες οικοδομήθηκαν ξεχωριστά, εξαιτίας της τρομακτικής επιτάχυνσης του διεθνούς οικονομικού συστήματος σε βάρος του στατικού πολιτικού συστήματος. Υπό αυτή την έννοια καθίστατο αναγκαία η διατύπωση μιας νέας θεωρίας διεθνών σχέσεων,

⁶ International Economics and International Relations. A Case of Mutual Neglect, Susan Strange 1970, pp. 304-315)

η οποία θα περιελάμβανε τόσο την οικονομία όσο και τη πολιτική. Η συμβολή δε σταμάτησε, όμως, σε αυτή μόνο τη διαπίστωση. Μερικά χρόνια αργότερα προσδιόρισε ότι η οικονομία δεν μπορεί να αναπτυχθεί σε απομόνωση από την πολιτική και αντιστρόφως. Το επιχείρημά της στηρίχθηκε στο γεγονός ότι ήταν αδύνατο να έχει κάποιος πολιτική ισχύ χωρίς να διαθέτει τη δύναμη να αγοράζει, να κατευθύνει την παραγωγή και να κινητοποιεί το κεφάλαιο. Επίσης, ήταν αδύνατο να κατέχει κάποιος οικονομική ισχύ χωρίς να έχει τη δυνατότητα οικονομικών κυρώσεων ή άσκησης μέσων και μηχανισμών οικονομικού χαρακτήρα, που απορρέουν από αποφάσεις της πολιτικής εξουσίας.

Άλλη μια σημαντική συμβολή στην αντίληψη ότι τα σύνορα μεταξύ πολιτικής και οικονομίας είναι δυσδιάκριτα ή ακόμα και ανύπαρκτα ήταν αυτή των Joseph Nye και Robert Keohane στη δεκαετία του '70. Η διαφοροποίηση της προσέγγισής τους έγκειται στην ανάδειξη των εννοιών της «υψηλής» και «χαμηλής» πολιτικής⁷, όπου ως υψηλή πολιτική προσδιορίζονται τα θέματα καίριας σημασίας για μια κυβέρνηση, όπως η ασφάλεια, η διπλωματία ή ο πόλεμος και ως θέματα χαμηλής πολιτικής αναφέρονται οι λιγότερο σημαντικές δράσεις, όπως ο καθορισμός της εγχώριας οικονομικής πολιτικής.⁸ Σύμφωνα με την άποψή τους, ο διαχωρισμός ανάμεσα σε υψηλές και χαμηλές πολιτικές είναι παρωχημένος και άνευ πραγματικής σημασίας τη στιγμή που οι διεθνικές σχέσεις παίζουν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Από την άλλη μεριά, η ανάδειξη των οικονομικών ως ζητημάτων της λεγόμενης υψηλής πολιτικής συνέβαλε σε ένα μεγαλύτερο ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών, αφού στη στρατηγική σφαίρα της πολιτικής δράσης των κρατών, εκτός των παραδοσιακών και σημαντικών στρατιωτικών

⁷ High and low politics

⁸ Joseph Nye and Robert Keohane, 1971, pp 132-133

και διπλωματικών ζητημάτων, προστέθηκαν και άλλα όπως το παγκόσμιο εμπόριο ή οι διεθνείς χρηματαγορές. Πλέον η κυρίαρχη μορφή ανταγωνισμού στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις δεν είναι άλλη από εκείνη του οικονομικού ανταγωνισμού⁹.

Τέλος, ο Robert Gilpin αποδέχτηκε την αλληλεπίδραση οικονομίας και πολιτικής παρουσιάζοντάς την μέσω της εξέλιξης των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των αμέσων ξένων επενδύσεων. Αυτή η μέθοδος τον οδήγησε να διαμορφώσει τη βάση της έρευνάς του σχετικά με το πώς τα κράτη επηρεάζουν την παραγωγή και την κατανομή των αγαθών και πώς οι αγορές επηρεάζουν την κατανομή ισχύος και πλούτου ανάμεσα στα κράτη. Η έρευνά του εντοπίζεται γύρω από τα ερωτήματα: ποιος θα ήταν ο αντίκτυπος της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς στις σχέσεις μεταξύ των κρατών και ποια κράτη επιθυμούν να επηρεάσουν τις δυνάμεις της αγοράς για δικό τους όφελος.

6.2 Περιφερειακή πολιτική Ε.Ε και Ελλάδας για τα Βαλκάνια

Έχοντας θέσει την θεωρητική τεκμηρίωση παραθέτοντας πλήθος θεωρητικών προσεγγίσεων αναφορικά με την σύνδεση πολιτικής και οικονομίας, θα καταδείξουμε τον άρρηκτο δεσμό πολιτικής και οικονομίας και στην ελληνική πραγματικότητα. Θα παραθέσουμε τις στρατηγικές και τις πολιτικές επιδιώξεις που αποτελούν συνιστώσες της διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων στον συγκεκριμένο χώρο της ΝΑ Ευρώπης καθώς και τις στενές σχέσεις, πρωτίστως πολιτικές, που τείνουν να μετεξελιχθούν σε οικονομικές.

⁹ «Τα κριτήρια πλέον της ισχύος διαφοροποιούνται, αφού η πολιτική των κρατών, τόσο η εσωτερική όσο και αυτή που αφορά την ένταξή τους στο διεθνές σύστημα, εξαρτάται από την επίτευξη κυρίαρχα οικονομικών στόχων» Δάμτσας, 2000, σελίδα 6

Ο στρατηγικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βεβαίως της Ελλάδος στα Βαλκάνια είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για σταθερότητα, δημοκρατική ομαλότητα, λειτουργία των θεσμών, συνεργασία, ανάπτυξη και ευημερία, καθώς και η εκπλήρωση των σχετικών πολιτικών κριτηρίων ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη όλων ανεξαιρέτως των χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τις αδυναμίες της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Βαλκάνια, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, διαδέχθηκε μετά τις νατοϊκές επιχειρήσεις στο Κόσσοβο, μία πλέον συντεταγμένη, συντονισμένη και αποτελεσματική πολιτική. Ο συνδυασμός στόχων και μέσων (κυρίως μέσω των χρηματοδοτικών ενισχύσεων και της Διαδικασίας Σύνδεσης και Σταθεροποίησης) καθώς και η ανάδειξη δημοκρατικών κυβερνήσεων σε όλες ανεξαιρέτως τις χώρες της Βαλκανικής επιτρέπουν μεγαλύτερη αισιοδοξία για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από τη σκοπιά της ελληνικής θεώρησης, τόσο η διεύρυνση του NATO προς τα Βαλκάνια (Βουλγαρία, Ρουμανία, Σλοβενία), όσο και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ίδιο γεωγραφικό χώρο (Σλοβενία ήδη κράτος μέλος από 1.5.2004, Ρουμανία και Βουλγαρία αναμένεται να ενταχθούν το 2007, η Κροατία πρόκειται να αρχίσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις στις 17.03.2005) επιτρέπουν την άμεση σύνδεση της Ελλάδας με τον ενιαίο γεωγραφικό ευρωατλαντικό χώρο, για πρώτη φορά μετά την ένταξή της στο NATO και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μελλοντική ένταξη των υπολοίπων βαλκανικών χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο NATO διευρύνει και ενισχύει την περίμετρο της ζώνης σταθερότητας στην περιοχή μας. Είναι φυσικό οι χώρες αυτές να καταστούν τώρα ελκυστικότερες για άμεσες επενδύσεις και να συμβάλουν στην επιτάχυνση των περιοχικών έργων υποδομών (μεταφορές, ενέργεια) και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Η προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας αποτελεί βασική συνιστώσα της πολιτικής της Ελλάδος και της Ε.Ε. στα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για περιφερειακή σταθερότητα και ευημερία στην περιοχή και λειτουργεί ως όχημα για την προσέγγιση και, μακροπρόθεσμα, ενσωμάτωση όλων των χωρών της ΝΑ Ευρώπης στους ευρωπαϊκούς και ευρω-ατλαντικούς θεσμούς.

6.3 Περιφερειακή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Η Διαδικασία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEECP) αποτελεί το μόνο «γηγενές» σχήμα συνεργασίας, προερχόμενο αποκλειστικά από τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Μετέχουν η Αλβανία, ΠΓΔΜ, Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Κροατία, Ελλάδα, από τον Μάιο του 2006 η Μολδαβία, ενώ τελευταία (Μάιος 2007) επισημοποιήθηκε και η συμμετοχή του Μαυροβουνίου ως πλήρους μέλους. Η Διαδικασία αναβίωσε το 1996, κατόπιν ελληνικής και βουλγαρικής πρωτοβουλίας (Σύνοδος ΥΠΕΞ στην Σόφια, 6-7.7.96), που οδήγησε στη πρώτη Συνάντηση Κορυφής της Κρήτης, στις 3-4.11.1997.

Πολιτικός στόχος της Ελλάδος, στο πλαίσιο της αναβαθμίσεως των δομών περιφερειακής συνεργασίας είναι αφ' ενός, η ενδυνάμωση των σχέσεων καλής γειτονίας και, αφ' ετέρου, η εμπέδωση της συνεργασίας σε όσον το δυνατόν περισσότερους τομείς μεταξύ των χωρών της ΝΑ Ευρώπης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελληνική Προεδρία υιοθέτησε ως έμβλημά της την φράση: “ *Neighbourhood in Cooperation*” και υποστήριξε την ευρωπαϊκή προοπτική των κρατών της ΝΑ Ευρώπης.

Από τα μέσα της δεκαετίας, η Διαβαλκανική Συνεργασία θεωρείται πλέον, τόσο από τις χώρες της περιοχής, όσο και από την διεθνή κοινότητα, ως περιφερειακή πρωτοβουλία που χρήζει θεσμικής αναβαθμίσεως συγκεκριμένων δομών και οργάνων. Κατά την διάρκεια της Βουλγαρικής Προεδρίας, ολοκληρώθηκε η διαδικασία μετεξέλιξης του Συμφώνου Σταθερότητας ΝΑ Ευρώπης στο νέο Συμβούλιο Περιφερειακής Συνεργασίας (RCC – Regional Cooperation Council), στο θεσμικό πλαίσιο του οποίου, ο ρόλος της SEECP αναβαθμίσθηκε, επιχειρησιακώς, με την σύσταση της Γραμματείας του RCC, στο Σαράγεβο.

Στην Συνάντηση Υπουργών Εξωτερικών χ-μ SEECP (Σόφια, 28.02.08), υιοθετήθηκε η Κοινή Διακήρυξη για την Εγκαθίδρυση του Regional Cooperation Council (RCC) και ο συνημμένος εις αυτήν Καταστατικός Χάρτης του RCC (Statute). Τα δύο ανωτέρω, καθώς και η Συμφωνία Έδρας της Γραμματείας του RCC (Φιλιππούπολη, 14.09.2007) αποτελούν τα ιδρυτικά κείμενα του νέου μηχανισμού περιφερειακής συνεργασίας.

Το RCC στο πλαίσιο της λειτουργίας του (25μελής Γραμματεία και βμελές Γραφείο Συνδέσμου) αναπτύσσει δράσεις και προγράμματα περιφερειακού ενδιαφέροντος σε πέντε βασικούς τομείς προτεραιότητας: α) οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, β) υποδομές, γ) ζητήματα ΔΕΥ, δ) ασφάλεια και ε) ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού. Στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης της νέας αρχιτεκτονικής περιφερειακής συνεργασίας, η Ελλάδα ανήγγειλε την προσεχή ίδρυση Περιφερειακού Αναπτυξιακού Κέντρου (RDC) στην Θεσσαλονίκη, το οποίο υπό την θεσμική αιγίδα του RCC, θα συντονίζει επιχειρηματικές δραστηριότητες στον τομέα των επενδύσεων και των μεταφορών, στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης.

6.4 Ελληνοβαλκανικές σχέσεις

Η Ελλάδα, ανταποκρινόμενη στις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την ιδιότητά της ως μέλους της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας του ΟΟΣΑ (OECD-Development Assistance Committee), έχει αναλάβει την υποχρέωση, όπως και όλα τα κράτη της Ε.Ε., να δαπανά το 0,51% του ΑΕΠ της για αναπτυξιακή βοήθεια σε τρίτες χώρες μέχρι το 2010 (0,7% το 2015). Στο πλαίσιο αυτό, καταρτίστηκε ένα πενταετές πρόγραμμα ελληνικής αναπτυξιακής βοήθειας (Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων-ΕΣΟΑΒ) για την περίοδο 2002-2006.

Το ΕΣΟΑΒ, που υιοθετήθηκε από την Ελληνική Βουλή το Μάρτιο του 2002 (Νόμος 2996/ΦΕΚ 62 Α' / 28.03.2002), είναι ένα πενταετές αναπτυξιακό πρόγραμμα, ύψους 550 εκατ. €, οι πόροι του οποίου προέρχονται από τον ελληνικό προϋπολογισμό και μέσω του οποίου χρηματοδοτούνται έργα, επενδύσεις και δράσεις σε επτά βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο, ΠΓΔΜ., Ρουμανία και Σερβία).

Επειδή απαιτήθηκε ένα χρονικό διάστημα για την επιλογή των έργων και την προετοιμασία των σχετικών μελετών, κρίθηκε απαραίτητη η παράταση του προγράμματος κατά μία πενταετία, δηλαδή για την περίοδο 2007-2011, με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα στις επτά (7) χώρες - λήπτες να αξιοποιήσουν πλήρως τους πόρους του Σχεδίου που τους αναλογούν. Για το λόγο αυτό, το Φεβρουάριο του 2007, με το άρθρο δεύτερο του Ν. 3530/2007 (ΦΕΚ 36 Α', 23.02.2007), τροποποιήθηκε ο Ν. 2996/2002 (ΦΕΚ 62 Α', 28.03.2002) και καθορίστηκε νέος χρονικός ορίζοντας για το ΕΣΟΑΒ, συνολικής διάρκειας δέκα ετών, (2002-2011). Επιπλέον, με το Ν. 3608/2007 (ΦΕΚ 249 Α' / 07.11.2007) ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων η ενιαία κύρωση

των συμφωνιών με τις επωφελούμενες χώρες για την παράταση των πενταετών προγραμμάτων αναπτυξιακής συνεργασίας 2002-2006 για μια περαιτέρω πενταετή περίοδο 2007-2011.

Το ΕΣΟΑΒ αποτελεί προσπάθεια της Ελλάδος, ως δότριας χώρας, να ενσωματώσει μεμονωμένες πρωτοβουλίες αναπτυξιακής βοήθειας σε ένα ενιαίο σχέδιο και να προωθήσει έτσι μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή πολιτική. Το Σχέδιο αποσκοπεί, κατ' αρχήν, στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική σταθερότητα της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενώ απώτερος στόχος του είναι ο εκσυγχρονισμός των υποδομών, η προώθηση των παραγωγικών επενδύσεων, η στήριξη των δημοκρατικών θεσμών και του κράτους δικαίου, ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, η ενίσχυση του κοινωνικού κράτους, η αντιμετώπιση των οικονομικών ανισοτήτων καθώς και η κατάρτιση του εργατικού και επιστημονικού δυναμικού των επωφελούμενων χωρών. Σημαντικό επίσης στόχο του ΕΣΟΑΒ αποτελεί η υποστήριξη του ευρωπαϊκού προσανατολισμού των χωρών - ληπτών.

Το Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ) αποσκοπεί κυρίως στην υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής αλλά και στην ενδυνάμωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και συνεργασίας μεταξύ των χωρών της περιοχής μας. Οι επτά χώρες-λήπτες, ήτοι Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο, ΠΓΔΜ., Ρουμανία και Σερβία αποτελούν όχι μόνο εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος, αλλά και συχνά, οδούς επικοινωνίας που συνδέουν τη χώρα μας με την υπόλοιπη Ευρώπη και την ευρύτερη αγορά της. Αρχές που διέπουν την εφαρμογή του εν λόγω προγράμματος είναι η αποτελεσματικότητα και η διαφάνεια. Τα κύρια όργανα διαχείρισης του Προγράμματος είναι η Επιτροπή Παρακολούθησης

του ΕΣΟΑΒ, η Γραμματεία της Επιτροπής Παρακολούθησης, οι Εθνικοί Συντονιστές και η Μικτή Επιτροπή Διαχείρισης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τόσο από την ανωτέρω θεωρητική τεκμηρίωση που προήλθε από τη παράθεση θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικά με τους άρρηκτους δεσμούς πολιτικής και οικονομίας, όσο και από την παράθεση πραγματικών στοιχείων που αφορούν τις διεθνείς στρατηγικές πολιτικές σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης προκύπτει ευκρινώς η αλληλεξάρτηση πολιτικής και οικονομίας.

Ιστορικά, η Ελλάδα και η πολιτική της διακατέχονται από οράματα και εμφορούνται από μεγάλες ιδέες. Αυτές οι πολιτικές επιδιώξεις έχουν τις ρίζες στον 19^ο, τότε που ο Ρήγας Φεραίος οραματίζονταν την απελευθέρωση και ενοποίηση όλων των Βαλκανικών λαών και φυσικά όλου του ελληνικού στοιχείου που ήταν διασκορπισμένο στην Ανατολή και τα ευρωπαϊκά κέντρα. Το όραμά του αυτό απεικονίζεται γλαφυρά και στην Χάρτα. Ανάλογα πολιτικά οράματα και επιδιώξεις διακατείχαν και τη μετέπειτα πολιτική ζωή της χώρας και τους πολιτικούς δρώντες. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι την Μικρασιατική καταστροφή, οι πολιτικοί και οι γεωστρατηγικοί στόχοι της Ελλάδας χαραζονταν υπό το πρίσμα της Μεγάλης Ιδέας του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η Μεγάλη Ιδέα πρέσβευε την ισχυροποίηση της Ελλάδας στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο ώστε να γίνει η Ελλάδα των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Ωστόσο, κανένα από τα ανωτέρω οράματα δεν εστέφθησαν με επιτυχία.

Παρόλα αυτά η «Μεγάλη Ιδέα» τρόπον τίνα συνεχίζει να υφίσταται στην πολιτική πραγματικότητα της Ελλάδας, μόνο που πλέον έχει μετεξελιχθεί περισσότερο σε οικονομική και λιγότερο σε πολιτική επιδίωξη. Η στρατηγική και η πολιτική αποτελούν προσδιοριστικοί παράγοντες της σχεδίασης της διεθνούς οικονομικής πολιτικής της Ελλάδος. Νέος στρατηγικός στόχος είναι ο κυρίαρχος ρόλος της Ελλάδας

στα Βαλκάνια όπου με επενδύσεις θα καταστεί ο σημαντικότερος οικονομικός δρών. Έτσι, δίδεται η ευκαιρία στις ελληνικές επιχειρήσεις να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους πέρα των τοπικών συνόρων και να διεθνοποιηθούν.

Άλλωστε η εξωστρέφεια προβάλλεται συχνά ως συνταγή επιτυχίας. Ήδη πολλές ελληνικές επιχειρήσεις έχουν λάβει θέσεις στις αγορές των Βαλκανίων και σε άλλες χώρες. Έχουμε πολλά πλεονεκτήματα λόγω γεωγραφικής εγγύτητας και πολιτισμικής προσέγγισης με χώρες της περιοχής. Αυτό προσφέρει δυνατότητες εισόδου σε χώρες όπου άλλες ξένες επιχειρήσεις δυσκολεύονται. Η επιθετική όμως είσοδος σε ξένες αγορές και η διεκδίκηση παρουσίας σε αυτές αποτελεί την πρώτη σειρά κινήσεων. Η θέση στις αγορές θα πρέπει στη συνέχεια να διατηρηθεί. Καθώς οι συνθήκες αγοράς στις χώρες αυτές γίνονται όλο και πιο ανταγωνιστικές, η διεθνοποίηση Ελληνικών επιχειρήσεων καθ' εαυτή δεν αποτελεί συνταγή για επιτυχία αν δε συνοδευτεί με τη δημιουργία διακριτού και διατηρήσιμου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Κάτι ανάλογο ισχύει και για επιχειρήσεις με εγχώρια δραστηριότητα και σημαντική προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα. Δεν υπάρχει επιχείρηση απομονωμένη από τον διεθνή ανταγωνισμό. Το βλέπουμε από τα ξένα προϊόντα που κατακλύζουν τις τοπικές αγορές και εκτοπίζουν τα Ελληνικά. Ο ανταγωνισμός έρχεται στην πόρτα κάθε επιχείρησης και ασκεί πιέσεις. Οι ανταγωνιστές, εγχώριοι και ξένοι, διεκδικούν τις αγορές, τους πελάτες της επιχείρησης. Η σύγκριση όλο και διευρύνεται. Γι αυτό και οι εγχώριες επιχειρήσεις, όσο προστατευμένες και αν αισθάνονται, πρέπει να βρουν κατάλληλες στρατηγικές που θα στηρίζονται σε διακριτό και διατηρήσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η αγορά χαρακτηρίζεται από την είσοδο ξένων επιχειρήσεων και προϊόντων από χώρες χαμηλού κόστους, αλλά και από την ανάδειξη πολυεθνικών από νέες αναδυόμενες χώρες. Το αποτέλεσμα είναι η στρατηγική χαμηλού κόστους, που κάποτε χαρακτήριζε την Ελλάδα, να μην είναι ρεαλιστική επιλογή για πολλούς κλάδους.

Παράλληλα, οι γνωστές μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις θέτουν τον πήχη του ανταγωνισμού πολύ ψηλά, ενισχύοντας το προβάδισμά τους σε καίριους τομείς διαφοροποίησης. Έχοντας τα πλεονεκτήματα του μεγάλου τους δικτύου και του μεγάλου αριθμού επαγγελματιών και ταλέντων που απασχολούν, δημιουργούν συνεχώς νέα γνώση και καινοτομίες. Τα στελέχη τους και οι σχέσεις που αναπτύσσονται σε παγκόσμια κλίμακα οδηγούν σε νέα επιχειρηματικά μοντέλα και προτάσεις αξίας. Οι προϋπολογισμοί E&A για τις περισσότερες από τις μεγαλύτερες 150 πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι συχνά πολλαπλάσιες του συνολικού προϋπολογισμού E&A όλων των ελληνικών επιχειρήσεων συνολικά. Για μερικές οι δαπάνες για E&A ξεπερνούν ακόμα και όλης της Ελλάδας. Έτσι, έχουν την δυνατότητα να δημιουργούν καινοτομίες, νέες πιο ανταγωνιστικές προσφορές.

Το αποτέλεσμα είναι να στενεύουν τα περιθώρια διαφοροποίησης για επιχειρήσεις της περιφέρειας. Οι δυνατότητες για να προβάλουν κάτι διαφορετικό, κάτι διακριτό όλο και περιορίζονται. Βέβαια το ότι οι τρόποι διαφοροποίησης που απομένουν για την τοπική επιχείρηση μειώνονται, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες. Η καινοτομία δεν περιορίζεται απαραίτητα στα εργαστήρια και τις πρακτικές των μεγάλων πολυεθνικών. Εξαπλώνεται παγκόσμια. Μικρές χώρες έχουν τη δυνατότητα να παίζουν μεγάλο διεθνή ρόλο σε ιδέες και νέες λύσεις.

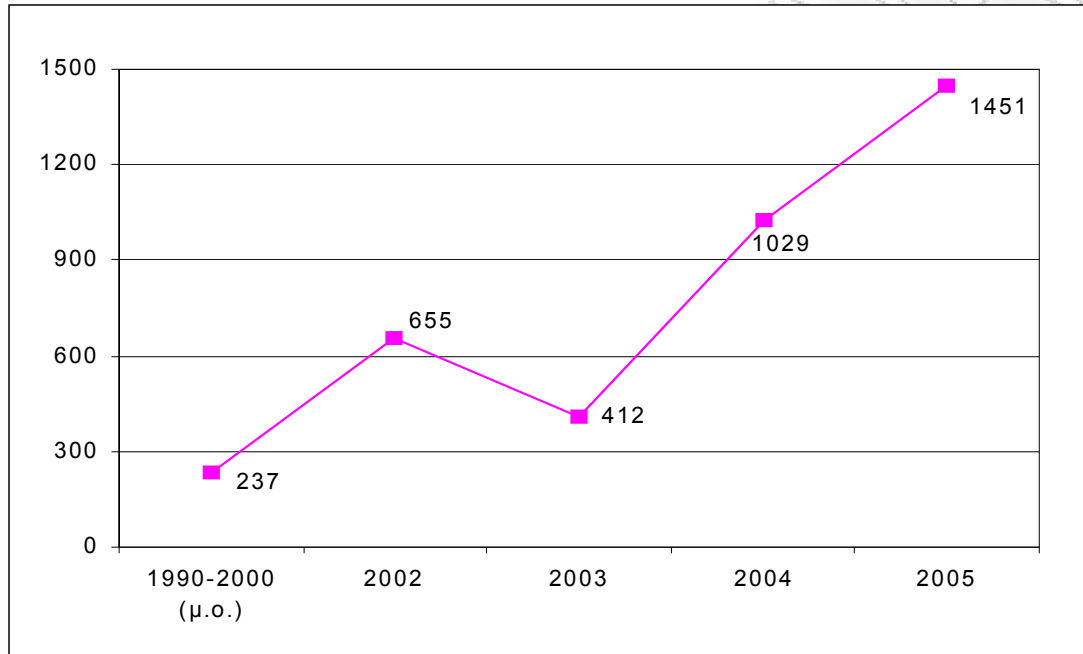
Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης έχει τη δυναμική της, τα θύματά της αλλά και τους νικητές της. Προβάλλει ως η «δημιουργική καταστροφή» του Schumpeter

όπου το νέο εκτοπίζει το παλιό σε διεθνή πλέον κλίμακα. Στο πλαίσιο αυτό η Ελληνική επιχείρηση πρέπει να βρει κάτι δικό της. Μπορεί να αναζητήσει κάποιο κενό στην αγορά, πράγμα που δεν είναι τόσο εύκολο διότι και άλλοι ψάχνουν ή αντιγράφουν λύσεις. Πιο πολύ όμως μπορεί με ενδοσκόπηση στο εσωτερικό της και στις διαφορές του εγχώριου περιβάλλοντος να αναζητήσει το διαφορετικό, το μοναδικό. Γιατί όχι, κάτι ελληνικό.

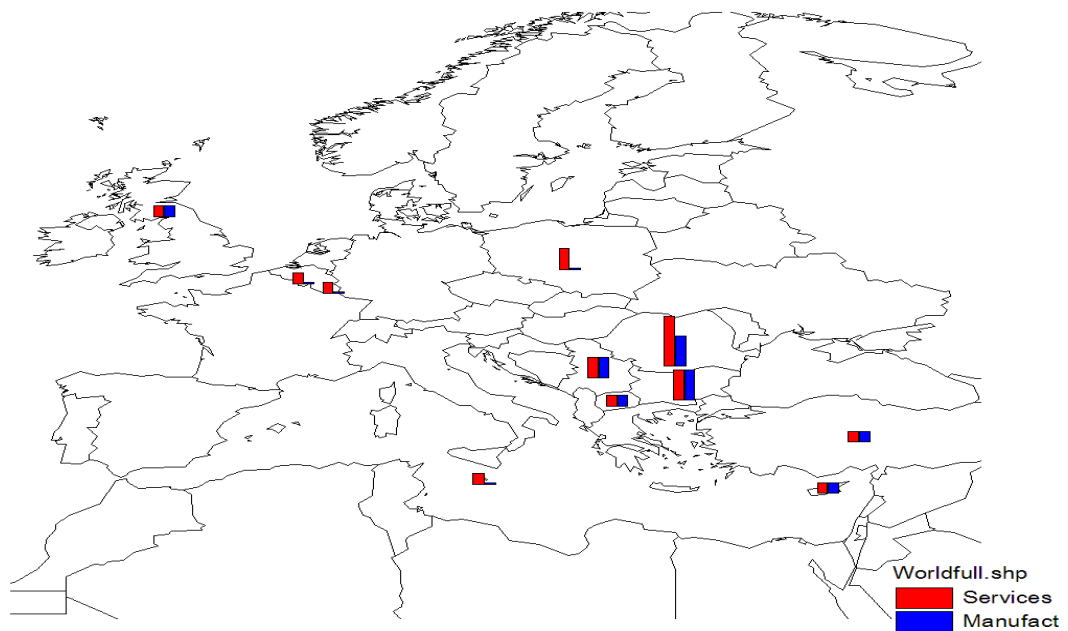
Ωστόσο η βιωσιμότητα και η αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος θα κριθεί με βάση τη νέα οικονομική πραγματικότητα. Η οικονομική κρίση, που βρίσκεται σε εξέλιξη, θέτει υπό αμφισβήτηση την επιτυχία της διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων και απειλεί το μέλλον τους στην αγορά της ΝΑ Ευρώπης. Ας ελπίσουμε ότι μόνο η στρατηγική και η πολιτική θα επηρεάζουν τις αποφάσεις των ελληνικών επιχειρήσεων για διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων τους και όχι η οικονομική κρίση και τα συνακόλουθα δυσάρεστα επακόλουθα.

8 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

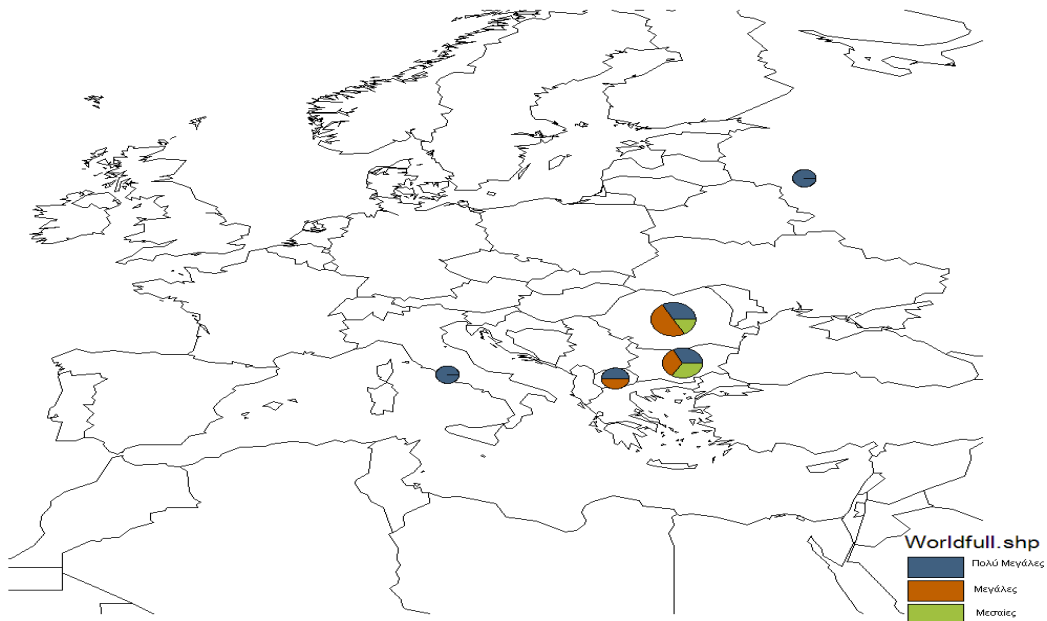
8.1 ΓΡΑΦΗΜΑ ΕΚΡΩΝ ΑΞΕ (εκ. δολ.)

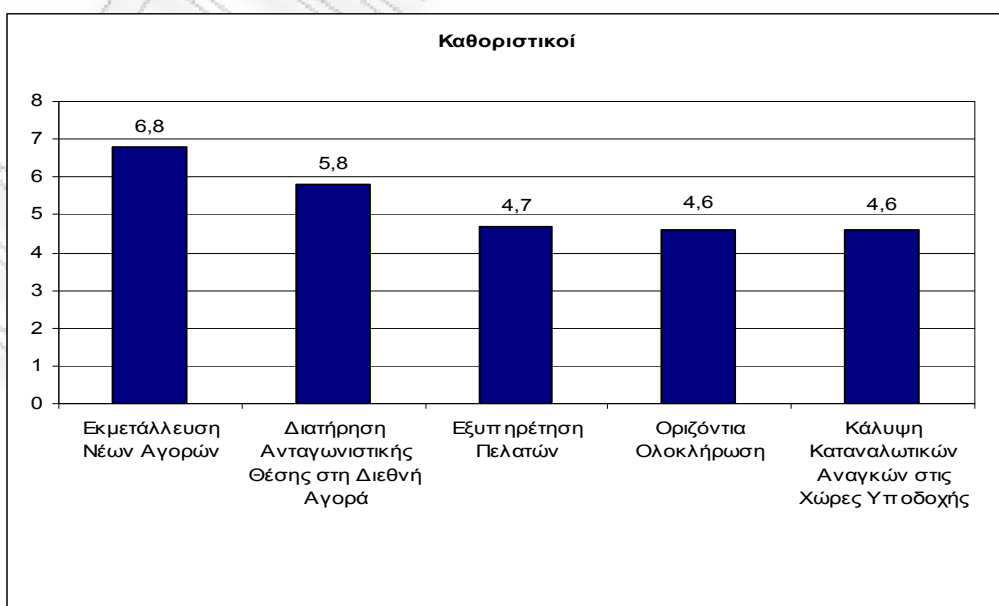
8.2 ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

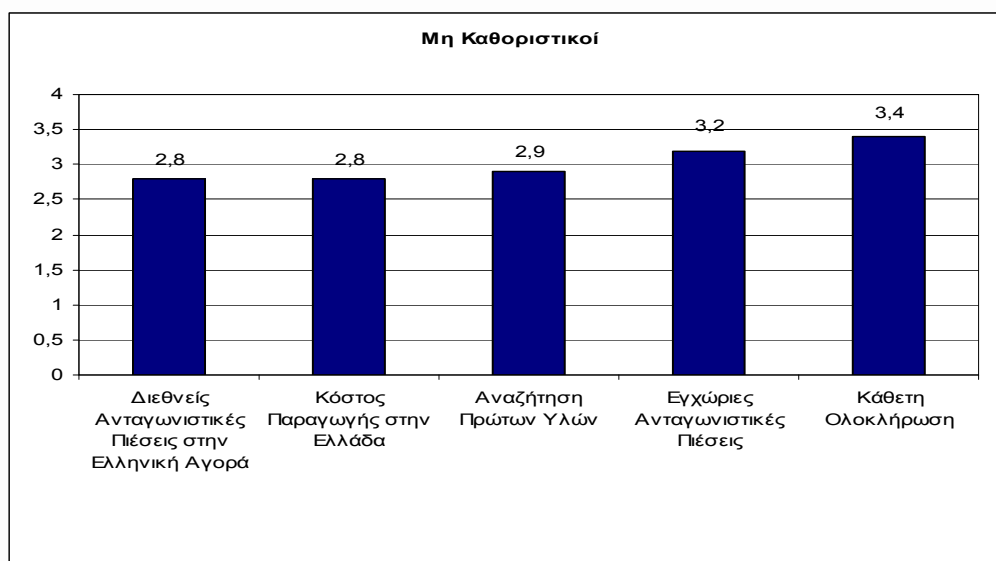

8.3 ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

8.4 ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

8.5 ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ-ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Σειρά κατάταξης			Χώρες	Αξία (εκατ. €)			% συμμετοχή επί του συνόλου των ελλήν. εξαγωγών		
2007	2005	2001		2007	2005	2001	2007	2005	2001
1	1	1	Γερμανία	1.980,3	1.753,1	1.819,2	11,5%	12,5%	15,8%
2	2	2	Ιταλία	1.841,1	1.475,7	1.313,1	10,7%	10,5%	11,4%
3	7	6	Κύπρος	1.111,9	725,0	570,0	6,5%	5,2%	5,0%
4	4	4	Βουλγαρία	1.109,9	817,0	650,1	6,5%	5,8%	5,7%
5	3	3	Ην. Βασίλειο	932,3	942,7	896,3	5,4%	6,7%	7,8%
6	10	10	Ρουμανία	774,7	408,9	397,0	4,5%	2,9%	3,5%
7	8	7	Γαλλία	716,2	580,8	521,4	4,2%	4,1%	4,5%
8	6	5	ΗΠΑ	692,3	736,3	645,3	4,0%	5,2%	5,6%
9	5	11	Τουρκία	620,2	754,1	393,8	3,6%	5,4%	3,4%
10	9	9	Ισπανία	580,4	499,9	445,4	3,4%	3,6%	3,9%
11	11	12	Αίθιοπία	452,9	348,1	376,3	2,6%	2,5%	3,3%
12	13	8	ΠΓΔΜ	389,9	327,2	461,0	2,3%	2,3%	4,0%
13	14	14	Ρωσία	356,5	275,7	327,4	2,1%	2,0%	2,8%
14	12	13	Ολλανδία	344,1	336,2	362,4	2,0%	2,4%	3,2%
15	16	15	Σερβία-Μαυροβούνιο-Κόσοβο	334,5	193,0	202,9	2,0%	1,4%	1,8%

9 ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

<i>Ελληνόγλωσσες</i>	
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΑΤΕ	Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε&Α	Έρευνα και Ανάπτυξη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Ένωση
ΕΣΟΑΒ	Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΝΑ Ευρώπη	Νοτιοανατολική Ευρώπη
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΤΕ	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος
ΠΓΔΜ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ΠΕ	Παγκόσμια Επιχείρηση
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΥΠΕΞ	Υπουργείο Εξωτερικών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

Ξερόγλωσσες

ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
JV's	Joint Ventures
NAFTA	North American Free Trade Area
OECD	Organisation of Economic Cooperation and Development
RCC	Regional Cooperation Center
RDC	Regional Development Center
SEECF	South-East European Cooperation Process
WTO	World Trade Organisation

10 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Amstutz M. (1999), *International Conflict and Cooperation*, 2nd Edition, USA-McGraw-Hill College Editions.

Ball A. & Peters G. (2001), *Σύγχρονη Πολιτική και Διακυβέρνηση- Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*, Αθήνα-Εκδόσεις Παπαζήση.

Carr, E.H. (2000), *Η εικοσαετής κρίση, 1919-1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα-Εκδόσεις Ποιότητα.

Charles W. L. Hill (2004), *International Business: Competing in the Global Marketplace*, 5th Edition, Boston-McGraw Hill/ Irwin, pp.428-429.

Γεωργόπουλος Ν. (2004), *Στρατηγικό Μάνατζμεντ*, Αθήνα-Εκδόσεις Γ. Μπένου.

Daniels J. & Radebaugh L. (1998), *International Business-Environments and Operations*, 8th Edition, USA-Addison Wesley.

Δάμτσα, Σ. (2000), *Διεθνείς Σχέσεις και Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα-Εκδόσεις Πατάκη.

Gilpin R. (2002), *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία-Η Διεθνής Τάξη*, Αθήνα-Εκδόσεις Ποιότητα.

Θανόπουλος, Γ (2006), *Διεθνής Επιχείρηση-Περιβάλλον, Δομή και Προκλήσεις*, Αθήνα-Εκδόσεις Interbooks.

Θανόπουλος, Γ (2002), *Το Επιχειρείν στο Παγκόσμιο Χωρίο μας*, Αθήνα-Εκδόσεις Interbooks.

Κανελλόπουλος Χ. (1990), *Ανάπτυξη Εξαγωγών και Διεθνών Επιχειρήσεων*, Αθήνα-International Publishing.

Κόντης Α.-Τσαρδανίδης Χ. (2005), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία- Θεωρία, Δομή και Προκλήσεις της Παγκόσμιας Οικονομίας*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Αθήνα-Εκδόσεις Παπαζήση, σελίδες 53-57.

Κουλουμπής Θ. (1995), *Διεθνείς Σχέσεις-Εξουσία και Δικαιοσύνη*, Αθήνα-Εκδόσεις Παπαζήση.

Krugman Paul-Obstfeld Maurice (2002), *Διεθνής Οικονομική, Θεωρία και Πολιτική*, Τόμος Α, Αθήνα-Εκδόσεις Κριτική.

Μανωλάτος Γ. (2007), *Διεθνές Εμπόριο Διεθνής Χρηματοδότηση και Παγκοσμιοποίηση, Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα-Εκδόσεις Έλλην.

Nye J.-Keohane R. (1971), Transnational Relations and World Politics, International Organisation, pp 132-133.

Susan Strange, (1970), International Economics and International Relations. A Case of Mutual Neglect, pp. 304-315.

Παπαστάμκος Γ. (2000), Κοινοτικός Οικονομικός Χώρος-Ευρωπαϊκές Πολιτικές, 2^η Έκδοση, Αθήνα-Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Παπαστάμκος Γ. (2000), Ευρωπαϊκές Εξωτερικές Σχέσεις, Αθήνα- Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Paret P. (2004), Οι δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής- Από τον Μακιαβέλι στην Πυρηνική Εποχή, Αθήνα-Εκδόσεις Κων/νου Τουρίκη.

Πολλάλης Γ.& Μελάς Κ. (2005), Παγκοσμιοποίηση & Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Αθήνα-Εκδόσεις Παπαζήση.